

1947. V. 9.

Sz. L.: A négy nagy 19. századi gondolkozó – Kierkegaard, Marx, Dosztojevszkij, Nietzsche – vizsgálata és értékelése.

Az egzisztencialisták relatív forradalmisága összeomlik, ha saját forrásaikhoz hasonlítjuk őket. A német hatás erőszakos deprimálásának eredménye Franciaországban: egzisztencializmus. (Nálunk Szabó Dezső.) Egyesek szerint Nietzsche francia gondolkozó.

Nietzsche visszapillant, ha előre akar látni. Megáll, visszavonul, perspektívát keres az eseményekhez. „Der erste vollkommene Nihilist Europas” (Európa első tökéletes nihilistája) – mondja önmagáról. Nietzscht és a fasizmust kapcsolatba hozni olyan, mint a tengerből gyűszűvel vizet hordani.

Nietzsche: Miért szükségszerű, hogy jöjjön a nihilizmus? Mert ideáljaink végiggondolása oda vezet. Ez az előfeltétele egy pozitív fordulatnak.

1. A különböző kielégítetlen szükségletek még nem vezetnek nihilizmushoz (az értékek, az értelem stb. teljes elvetéséhez). Azok keresztény morális értelmezése vezet a nihilizmushoz.

2. A kereszténység saját erkölcsén bukik meg. Az fordul szembe a keresztény Istennel. A kereszténység által magas fokra fejlesztett intellektuális lelkiismeret undorral fordul szembe a keresztény világ- és történelemmagyarázat megcsontosodott hazugságával és hamisságával. – A cselekvés nihilizmusa (buddhizmusa).

3. A morállal szembeni szkepszis a döntő. A morál megkísérelte a menekülést a túlvilágba. Következmény: nihilizmus: „semminek sincs értelme”. E világmagyarázat, bár hatalmas erőket fordítottak rá, keresztülvihetetlennek bizonyult, s ez felkelti a gyanút, hogy minden világmagyarázat mint világmagyarázat hamis. – A buddhista nihilizmus mint le nem küzdött morál: a létezés mint tévedés és bűnhődés. Tévedés mint büntetés.

Az igaz, a szép, a jó – a bölcs, a szent és a költő – ellenségek.

4. Egyrészt (a lét) értelmetlensége, másrészt a morális ítéletek (értékítéletek) ellen. – Nietzschenél olyan immoralizmusról van szó, amelyik a morál nagy pozitív erejéből él. A kereszténység által kifejlesztett intellektuális lelkiismeret már nem bírja ki a keresztény „Verlogenheit”-et (megcsontosodott hazugságot). Élünk és léteünk és el kell ítélnünk életünket. – A szférákat, ahová az értékítéleteinket helyeztük, nem érjük el.

Nietzsche: Keresztény erkölcsi ítéletek vannak a pozitivizmusban, az európai zenében, a tudós generációk aszkézisében, a szocializmusban... a tudományos materializmus is még a keresztény morál függvénye. – Ugyanakkor pozitíve értékelve a kereszténységnek tulajdonítja a fentieket; ennek ellenére marad még annyi támadnivalója, hogy az egészet elveti.

A kizsákmányolást nem morális szempontból ítéli el.

A nihilizmus művészeti előkészítői: Ibsen, Flaubert, Baudelaire, Wagner, a romantika; ahogy Wagner a Parsifalban behódol: megjátssza a kereszténységet.

Nihilizmus: a legfőbb értékek elértéktelenednek. – Hiányzik a cél, a „miért”? – Milyen előnyöket nyújtott a keresztény morálhipotézis? Abszolút értéket kölcsönzött az embernek. Isten ügyvédjeként szolgált: a szenvedés ellenére a világ tökéletes és szabad. Megóvta az embert az önmegvetéstől. A megismerést nem kellett elutasítania. – Nietzsche a saját múltját mondja el, amikor a jövőről beszél. Itál szomjúságból.

1947. V. 14.

Sz. L.: A mai szellemi irányzatok a 19. századi nagy kritikusok eltorzított gondolatmorzsáiból táplálkoznak. *Kierkegaard, Marx, Dosztojevszkij és Nietzsche*: a múlt század e négy gondolkodója ma is a legaktuálisabb, legmagasabb mértékek.

Történetek kísérletek e gondolkodók életművének feldolgozására, de ezek a kísérletek nem teljesek. Történetek kísérletek párhuzamok vonására közöttük, de hiányzik a négy életmű eredményének egybevetése. Annak, hogy ezt a filológiai munkát nem végezték el, mélyebb egzisztenciális okai vannak.

Produktivitásuk, életfelfogásuk és kritikájuk saját szempontjukból, immanensen bírálható, kritikájuk önmagukra is alkalmazható. – Ha megértettük saját szempontjaikat, mód nyílik immanens kritikára. A másik kritikai lehetőség: kijátszani őket egymás ellen.

A négy gondolkozó megegyezik abban, hogy szemben áll az uralkodó felfogással. – Marx a társadalmi élet középzömét érinti, ezzel szemben a másik három – bár Marx is szubjektív, alakító materializmusként fogja fel saját materializmusát – szubjektív gondolkozó.

Kierkegaard és Dosztojevszkij: a kereszténység komolyan vételének forradalmisága. Marx és Nietzsche szembefordul a kereszténységgel és elveti, de nem naiv aufklärerista szempontból.

A formaprobléma és a világnézeti kérdés összefüggése.

Esztétikai problémák, formaproblémák *A félkegyelműben*. Ezekon keresztül elvi és közösségi problémák is megfogalmazhatók.

Fülep: forma és tartalom viszonya: a tartalom életlátás, világnézet, és nem részmozzanat.

A világnézet belső differenciálódása teszi érthetővé a formát.

Dosztojevszkij realizmusa.

Lukács: Dosztojevszkij problémái ott kezdődnek, ahol a többieké végződik.

Tudatalatti;

középvilág;

magas szellemi világ.

Szellemi sorsproblémákat szinte erőszakos térbe helyez. Az élet Marxra jellemző középvilágát kihagyja és a középvilágon kívül eső szellemi és tudatalatti problémákra irányítja a figyelmét.

– Viszont egy marxista realista regényíró se írhatná le másképp, erősebb szatírával a hivatalnokot, mint Dosztojevszkij *A félkegyelmű* bevezetésében.

Rogozsin és Miskin között van dialógus – a harmadik, a hivatalnok szekundér módon éli végig a regényt. Dialógus: drámai igény – a téridő–egység drámai követelménye.

Intenzitás: minden a végső kifejléshez, az egy ponthoz viszonyul. Ennek az egy ponthoz történő viszonyulásnak végtelen esztétikai variálása.

Reagálás mindenre: Miskin mindent előre lát, mert fiziognómiai képessége eleve kiteríti előtte a lehetőségeket.

K. Gy.: *Mitleid* mint a maximális hatás Dosztojevszkijnél. Pozitíven értékeli mint közvetlenséget, mint gátlástalan kapcsolatot önmagához és minden aprósághoz, mint a másik ember áthatását. – Vele ellentétben Nietzsche mint a *Mitleid* teljes tagadása.

Sz. L.: *A feloldás az erősz.* Nietzsche és Dosztojevszkij egyaránt belemennek a szadomazochisztikus realitásba, abba, hogy vagy szadistának kell lennem, vagy mazochistának. Miskin hipnotizáltsága attól a kivégzéstől, amit látott (a Japansin-lányoknak meséli, mit kell festeni).

Dosztojevszkij nincs kellő távolságban a szadomazochisztikus *Mitleid*-realitástól.

Shakespeare-ben jelen van ez a distancia.

Miskin herceg őszintesége és együgyűsége mint a produktivitás forrása.

Hol van Miskin herceg őszinteségének a határa?

Harmonikus perspektívában állnak-e az események és az alakok?

K. Gy.: Nietzschében is megvan annak a tudata, hogy a szadomazochisztikus realitás feloldása az erősz; de hangsúlytalan.

„Zwei Wege von Erlösungen kann ich euch geben; den schnellen Tod und die lange Liebe.”

(A megváltás két útját adhatom nektek: a gyors halált és a hosszantartó szeretetet.)

Miskin herceg erotikus impotenciájának kapcsolata a Mitleiddel.

Sz. L.: A lemondás szadomazochisztikus glorifikálása Dosztojevszkijnél. A lemondás realitás, de nem az impotens, nem a rezignált lemondás. Kritikánk a krisztianizmus, a Frohe Botschaft (örömhír) szempontjából: az értelmetlen, a lefelé való lemondás az, amit negatíve értékelünk. A negatív lemondás szemben áll az áldozattal.

B. E.: Nem lehet Dosztojevszkijtől azt követelni, hogy mindenkit megváltson; nem Krisztus!

K. A.: Abszolút megváltatlanok vagyunk? A megváltás jelenlétéből élünk. Hamvas Béla: Hogyan van jelen a megváltás, az Ungrund, a végtelen, a tökéletes? Minden pillanatban rá támaszkodunk... Lehet-e nem megváltottnak lenni?

Sz. L.: *A Karamazov testvérek* 11. könyve 9. fejezetében az ördög azt mondja: „Ez a legenda a paradicsomról szól. Volt egyszer, azaz hogy itt a földön, nálatok volt egyszer egy gondolkozó és filozófus, aki mindent tagadott, a törvényeket, a lelkiismeretet, a hitet s mindenek előtt pedig – a túlvilági életet. Meghalt, s úgy gondolta, hogy directement a homályba, a halálba és a nemlétebe került, azonban nézd csak, ott áll előtte – a túlvilági élet. Erre elcsodálkozott és kelletlenné vált. „Ez ellentmond a meggyőződéssemnek”, mondta. Nos, ezért perbe fogták és elítélték... azaz hogy bocsáss meg én csak azt mondom, amit hallottam, és ez persze csak egy legenda. Egyszóval arra ítélték, hogy quadrillió kilométert gyalogoljon a homályban (nálunk most kilométerben számolnak), s majd ha legyalogolta a quadrillió kilométert, majd csak akkor nyílik meg előtte a paradicsom kapuja, s csak akkor kap bocsánatot... Nos, emberünk keresztbe feküdt az úton és azt mondta: „Nem megyek, elvből nem megyek.” Vedd egy orosz ateista lelkét s keverd össze annak a Jónás prófétának a lelkével, aki három nap és három éjjel duzzogott egy cethal gyomrában – íme előtted annak a gondolkodónak a karaktere, aki akkor keresztbe feküdt az úton. *Iván*: De mire feküdt ő ott le? *Ördög*: Nos, valaminek valószínűleg kellett lennie, amire lefeküdhett. De csak nem nevensz? Bravó! kiáltott Iván, még mindig feszülten érdeklődve... Na és most? Még mindig ott fekszik? *Ördög*: Éppen ez az, hogy már nem fekszik. Majdnem ezer évig feküdt, akkor hirtelen fölállt és megindult. Ilyen szamarat! kiáltott fel Iván önkéntelenül s idegesen felnevetett... Hát nem egyre megy, hogy örökké fekszem, vagy quadrillió kilométert gyalogolok? Hisz ez billió évnnyi masírozás lenne! *Ördög*: Még sokkal több! Kár hogy nincs nálam papír és ceruza, különben rögtön kiszámolhatnánk. Csakhogy már rég megérkezett és itt kezdődik csak az anekdóta.”

Megváltás és tragédia. A tragédia interpretálása a megváltás jegyében.

B. E.: Mi a célja a kritikának?

Sz. L.: Helyzetünk megértése, szellemi életünk megértése, és szellemi életünket megérteni annyi, mint az egzisztenciálisan érintetteket megérteni, őket tudomásul venni.

B. E.: De miért piszkáljuk a nagy műveket? Tisztelettel tartozunk nekik.

Sz. L.: Igen, de ha ebbe beleragadunk, nem vettük őket tudomásul. Ha pozitív kritikánkat nem fogalmazzuk meg, belecsúszunk abba, hogy már megfogalmazott problémákat, már megírt katasztrófákat higitott formában újrajrunk, és belekényszerülünk abba, hogy elfedjük velük a tényleges problémákat.

Arisztotelész: A bölcs tudja azt, amit tud és tudja azt, amit nem tud. Tehát mindent tud.

Áldozat: a nagyobb érték elismerése. Alázat.

K. A.: Kritikánkban az egész világról van szó, csak a felidézett, lavinaszerűen felvázolt világban értékelhetünk. (A pénz értékelése a termelésben, a termelés értékelése a kutatásban, a kutatás értékelése az összhypotézisben...)

Sz. L. 1947. V. 16.

Sz. L.: Mágikus ismeretelmélet, tiszta mágia: az ismeretet mint szerkezetet, mint létszerkezetet fogni fel. – Bizonyos nívón ez lehet a centrum.

Az asszimiláció feltétele: pozitív és negatív értékelés; csak ebben az esetben tudom felhasználni.

Nietzsche valláskritikájában jóval messzebb ment a felvilágosodás, Comte, Feuerbach, Marx, Freud, Klages és az egzisztencializmus valláskritikájánál.

A nietzschei kritika kritikája szellemi hatalmi pozíció. Vallásos oldalról is elismerték, hogy Nietzsche vallásos gondolkodó. Olyan szentségtörés sikerült neki, hogy ezt vallásos oldalról nem is tudták megfogalmazni. Nem volt senki, aki észrevette volna.

Mi a nietzschei szentségtörés specifikuma? A felelősség kérdése. □ Miért nem lehetett megfogalmazni a szentségtörést? A hit klerikalizálódása miatt.

Képletrendszer a megfogásra:

1. Kísérlet a világnézetek elemzésére.
2. Az adott világhelyzet elemzése.
3. A történelmileg adott célkitűzések inventárja és elemzése.
4. Az adott ellenállások és akadályok inventárja és elemzése.

Tudom-e, hogy mit akarok? – erre vezet rá ez a vizsgálat. Aki ezt nem végzi el, aki ennek az elvi követelménynek nem tesz eleget, annak megszólalása értelmetlen, lelke legmélyén saját maga és embertársai becsapására való.

Nietzsche: Milyen mértékben tudjuk belátni saját hazugságunk szükségességét anélkül, hogy ebben tönkremennénk? Ez is mérték.

Nihilizmus, als Konsequenz aller bisherigen Werte. (Nihilizmus mint minden eddigi érték következménye. Vö. *Der Wille zur Macht* eleje.) A Wahrhaftigkeit, ami a keresztény morálban bennefoglaltatott, a morál ellen fordul.

Morál és Dasein antinómiája: amíg hiszünk a morálban, addig elítéljük a Daseint.

A kereszténység olyan intellektuális lelkiismeretet fejlesztett ki, amely most már saját előfeltételei ellen fordul; a saját előfeltételeiben lévő eredeti Verlogenheit ellen. Verlogenheit: a megcsontosodott, egzisztenciális hazugság.

Nietzsche: Minden pusztán morális értékelés nihilizmusban végződik. A nihilizmus a morál következménye. Moral: Abkehr vom Willen zum Dasein. (Elfordulás a létezés akarásától.)

Meggyőződés és igazság egybeesése és különállása.

Támadás a lét ellen: morál. Kiábrándulás a morálból: semminek sincs értelme. Fizikai pusztítás.

Nietzsche elveti a nihilizmust mint a kereszténység konzekvenciáját. Ugyanakkor elfogadja a rombolás szándékát mint természetes emberi realitást. Szerinte a nagy ember (Napóleon) adja az emberbe vetett hitet. – A görög demokrácia igazolja a görög rabszolgaságot, és csak így lehetséges. Ha a vezetők magukhoz tudják ragadni az élet értékeit, akkor igazolódik a kizsákmányolás. A korabeli uralkodó osztállyal csak azért áll szemben, mert nincsen az élet értékeinek birtokában: marionett. Kizárja a szocializmust és a technikát a nagy ember feladatai közül. – Dekadencia: nem tudni nem cselekedni, rögtöni reagáláskényszer. Hat keinen langen Atem. (Hiányzik a hosszú lélegzet.)

Góg és alázat esztétikája. Nietzsche is plebejitásként fogja fel a gögöt: mindent le kell értékelni, hogy magasabbra kerüljek. Az alázat fokozható ad infinitum. A góg nem fokozható. (És nem arisztokratikus. Evvel szemben Zarathustra). Az alázat a kutató magatartás: mindent a lehető legmagasabban és legmélyebben értékelni.

Baader: góg és aljasság korrelatív fogalmak. – A góg mintegy mechanikailag aljasít. – Baader: Csak a kutató csodálkozik.

Nietzsche: Evangélium: zseniális csandala. A betegség zsenialitása. Evvel szemben Máté 5,13-14.: „Ti vagytok a föld sója...” „Ti vagytok a világ világossága.” – Immoralizmus az evangéliumban: Máté. Minden érték átértékelése. (Szombati kalász-szedés. Aki gyógyító szándékkal szegi meg a

szombatot, az teljesíti a törvényt.)

„Ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, mivel vagytok különbek a vámosoknál?” (Máté 5,46.)

„Keressétek először az Isten országát.” (Máté 6,33.)

Arisztokratizmus: „Ne adjátok ebek elé, ami szent.” (Máté 7,6.) A klerikalizmus nem bírta ki az Evangélium arisztokratizmusát.

Béke és harc az Evangéliumban. Teológiai rendszerek kísérlete a domesztikálásra: langyos jószág. Másik oldalról: pokol, predesztináció.

Az alanyba belemagyarazzuk a tárgyat, a tárgyba az alanyt. Vedanta-filozófia. Wahrhaftigkeit? Nietzsche.¹

„Úgy tanította őket, mint akinek hatalma van.” (Máté 7,29.)

„Az ördögök fejedelmével akarják kiűzni az ördögöket.” (Vö. Máté 9,34.) Farizeusok. Ez mint kritika Nietzsche felett: erkölcstelenség kiűzése erkölcstelenséggel.

A tanítványokhoz: „Az aratnivaló ugyan sok, de a munkás kevés.” (Máté 9,37.)

Ökonómia: „Aki velem nem gyűjt, tékozol.” (Máté 12,30.)

„Néktek megadatott, hogy é r t h e s s é t e k a mennyek országának tikait.” (Máté 13,11.)

Lelki szegény (Ebner fordításában): Geistesbedürftige. – Nietzsche Napóleont és Heinét értékeli. Ez róla árulkodik.

Ha megtöröm az öntudatodat, nem bocsájthatsz meg, mert a magasságodat tettem lehetetlenné: örök kárhozatra ítélem magamat.

Hít és megismerés szembeállítás. – Ige, Logosz. – Pál.

¹ A jegyzet inentől az előadás végéig csak idézeteket tartalmaz és a fontos témák stichwort-szerű jelzését foglalja magában.

1947.V.25.

Sz.L.: A dualizmus kiküszöbölésének előfeltétele aktivitásunkból: az alapdualitás eloszlatása. A klerikalizmus és a modern szekularizációs törekvések dualitásának áthatása, átlátása.

Nincs mód érdemben felvetni kérdéseket anélkül, hogy ne viszonyítsuk őket a prekrisztianus és krisztianus kinyilatkoztatáshoz!

Rosenzweig: A kinyilatkoztatás maga a nyelv. – Értelmetlen felvetni azt a kérdést, hogy a kinyilatkoztatás kinyilatkoztatás-e.

(A nyelv, a nyelv egysége, a nyelvek eredete, a nyelvek különbségének tragikus értelme.)

A kinyilatkoztatáshoz való viszonyítás az ortodox krisztianus magatartás.

Ez volt a hosszmetesz.

A kereszmetesz: az egyes kérdésekkel egy, a 20. század előtt elképzelhetetlen egyetemes szembenézés vált lehetségessé. (Irodalomból világirodalom, művészetből világművészet lett.)

Történelmi szimbiózis: a történelmi korszakok formakincséből élünk; nem mint stílusból, hanem mint táplálékból – másrészt a történelem változik azáltal, hogy nézzük.

Ugyanakkor nincs átfogó történelmi koncepció, csupán esszék, Marx, Spengler. –

Nincsenek áthatva a nyers tények. A történelmi folyamat értéke szempontközösség kérdése, amin belül meg tudom különböztetni a jót a rossztól. Dialektikus áthatás.

A szempontközösséget a személyi tulajdon kérdésére való felfűzés adta Marxnál nyers és durva formában, Nietzschénél átfogóbban. Magántulajdon és személyi tulajdon megkülönböztetése: ahogy Nietzsche esztétikát, etikát, zenét, szocializmust vizsgál: a parazitizmus a kizsákmányolás forrása a kutatón, a zsenin belül.

A 20. század közepén egy eddig elképzelhetetlenül széles keretben lehetséges és aktuális dolgozni.

Posztfilozófiai szituáció: a filozófia és egzisztencializmus kimerítette lehetőségeit. Ez is szellemi–személyi és magántulajdon kérdése.

Teória és praxis kettőssége (a gondolkodás vizsgálata, a gondolkozó önmagára reflektál... az építésben megértett építészet, a jelenben, a kutató gondolkodásban és élésben megértett történelem. Bengel: „Gründen ist tiefer als bauen” – Alapítani mélyebb, mint építeni.)

Deussen: a hindu filozófia nem filozófia, mert vallás; a vallás nem vallás, mert filozófia. A görög filozófia értékelése.

Vigyáznunk kell arra, hogy ne hagyjunk ki egyetlen lehetőséget sem, amikor a célokat magasabbra tűzhetjük. Radikalizmus a célok elemzésében, de nem a célok devalválása, hanem magasabbra emelése miatt. – Nagyobb áttekintés: nagyobb hatalom. A sasnak magasra kell felszállnia, hogy észrevehesse az egeret.

Régi dualitás: antropológia és szociológia. Vagyis: szubjektivitás és az intézmények. Megvan az intézmények kritikája szubjektív oldalról, de tehetetlenség van a tekintetben, hogy a szellem hogyan csinálja meg azt, amit akar?

Nietzsche szellemi értéklélektant csinál. Ez a kísérleti filozófia kritikája. – Nemcsak az alkotó embert vizsgálja egy-egy szempontból, hanem magának az alkotásnak a szerkezetét, belső mechanikáját. Itt több, mint Ady és Bergyajev. Ő ugyanis kimutatja azt az ugrópontot, amit a többi szubjektív gondolkozó nem tudott: az önnevelést meg tudta ragadni; a képtelenség, a tehetetlenség feloldásának belső lelki–szellemi mechanikáját, technikáját. – Krisztus: a lélek ugyan kész, de a test erőtlensége. A változtatás technikája. A nevelők nevelése.

Láthatjuk, hogy a történelmi törekvéseknek miért kellett zátonyra futniuk. Ezek az okok ma jól láthatók.

A szellemi élet hiúsági és félelmi komplexuma. A hiúsági: szellemi tulajdon. □ – A félelmi: az események szellemi befolyásolása, analízise félelmet kelt és indukál. Eddig el lehetett bújni, ma már nem lehetséges a kuckóba zárkózás. A félelem és az anarchia fokozódik: gyorsabb a visszahatás. – Félelem attól, amit saját maguk produkálnak. A nagyképűség fordítottja, a

kisképűség léphet fel, ha nem gondoljuk végig a félelmi szituációt.

A filozófusok mint filozófusok maradtak le a matematikával szemben. A munkamegosztásuk olyan, hogy a matematikusok munkájában több a filozófia, mint a filozófusokéban. A matematikából táplálkozni tudunk; a matematika szerkezetéből, módszeréből, filozófiájából.

A termelés, a tudományos élet feloldódott az árutermelésben. A kutatás áruvá vált. Ez alól, fogalomapparátusuk miatt, azok sem tudják kivonni magukat, akik a legnagyobb küzdelmet folytatják ellene.

Étika–esztétika–logika bonyolult egyenrangúsága–nemegyenrangúsága. Ha nem a saját súlyukkal vannak jelen a döntő kérdések, máris eltorlaszolja az utat reális megragadásuk elől.

Destrukció? A pesszimizmus destrualása, a kizsákmányolás destrualása – szükségés.

Az emberi–isteni lét kristályosodási pontjai:

1. teória, kutatás
2. lelkiismeret
3. ember-csoport

A dialektika ezt a hármat teszi kezelhetővé.

Létezés: identifikációs processzus. Identitás-dialektika: kezdet és vég identitása.

Hunger und Liebe: alimentáció és erősz: identifikáció.

Klages, Freud az akarat, intellektus és alkotás racionális jelentőségét figyelmen kívül hagyták. – Ez Nietzsche-nél.

Posztfilozófia: teória és praxis egysége, kísérleti alapon állás. – Az ember a mérleg. – Mindent az identifikációs törekvésben megérteni.

A közeljövő-asszimiláció feltételei. – Az előre és felfelé törő relatív értékelés: a cél felrobbantása a tevékenység közben. – A relativizálás az egység osztása is. Osztott: relatív, a teljes, összefüggő egységhez viszonyítva.

A játékszabályokat ismerni kell, hogy a küzdelmet le lehessen folytatni. A haditechnikának mint minden küzdelmi technika legszerszamosítottabb területének a vizsgálata. Jelen helyzet: a föld bármely pontja a föld bármely pontjáról megtámadhatóvá vált. Lőfegyverek, mozgás, csapategységek, átfogó mozdulatok, ékek, fejjállások, akadályok, támadó és védelmi szituációk, a szembenálló felek értékelése, az értékelés ösztinteségének döntő fontossága a küzdelmi szituációban, önismeret.

Az akcióba átvitt értékelés. – A fölé- és aláértékelés mérlegmozgása. Igazságosnak lenni az értékelésben.

A konkrét ember és közösség megértése és értékelése követelmény. – Önismeret, emberek ismerete, az emberiség ismerete. Önértékelés, emberek értékelése, az emberiség értékelése. – Ha valaki mint legmagasabb (művészeti, tudományos) mérték lép fel és azt mondja, hogy megtette az emberileg maximálisan lehetségeset, azt értékelni kell és össze kell hasonlítani saját mértékével és a legmagasabbal, amivel az összehasonlítást még el tudom végezni; például Thomas Mannt Szophoklészsal és Shakespeare-rel kell összehasonlítanom.

Ezzel megtaláltuk azt a botránykövet, amire a szelíd Nyugaton is szenvedélyesen reagálnak.

(Ezt világhelyzetanalízisnek is fel lehet fogni.)

Mindig először méltatni.

Az aktív Rooseveltt mennyiben volt marionett? – Önmagával való kapcsolata? Rokoni, baráti, küzdőtársi kapcsolata? □

Tudok-e, emberek-e értékelni? Erre lehet a cselekvőképességet visszavezetni. A magányos ember mint hatalom: az uralkodók az ő eszközei. Az értékelés, amit egy ember elvégzett, az fordítja ki sarkaiból a világot. – Az értékelés teljes gazdagsága és teljes egysége között az utat annyiszor futhatom be, ahányszor akarom.

A rangsor-kérdések (Nietzsche) mögött az alázat, a kutatás problémája áll. – Kiértékelni a sorrendet, kiválasztani: alázat kérdése. Az „elsőség jóságának” (Ady) kérdése. Ki legyen az első? – Szóval: mit tegyek?

Zarathustra, esztétikai kérdés: hogy bírható ki, hogy én ne legyek Isten? – Ez nem fokozható. (Folytathatóság kérdése.)

Az *alázat* fokozható. Önmagamat is csak úgy emelhetem feljebb, hogy a mértékemet fokozom. A végső mozgató erő a mérték. Minden csupa feszültséggé változik.

Amikor egy következő mértéket ki merek mondani, akkor az előbbiek már szilárdak, eszközök.

A gyöngesség ellen nem lehet a gyöngesség gyengítésével küzdeni; a rossz ellen a jót kell erősíteni – a pozitív erősítésével a negatív táptalajt elvenni.

A statikus őszinteség: görcsösödés. A plasztikus mérték. Hogy nem felelek meg a mértékemnek – ezt senki sem bírja ki.

A sötétség nem bírja ki a világosságot. A megvilágító fény koncentráálásával egyszerűen égetővé tehetem. Hő, hőfok, szenvedély.

Gyöngeségeim inventárja, rangsorolása. Nem szabad elhanyagolni a kis gyengeségeket, de a velük való foglalkozásnak csak a nagy gyengeségeimet magában foglaló térben van értelme. – Örökölt és véletlen kondíciómért is felelős vagyok! – Nemcsak szellemi–lelki, hanem testi–lelki mérést is! Testi kondícióim kritizálása. Filmen láthatom saját mozgásomat. Mozgásanalízis. Szellemi film: egy matematikai levezetés. – A film és a matematika esztétikája: „glamour” (Hollywood): varázs, fény, könnyű erő. A matematikai levezetés eleganciája.

Nem-megfelelés a mértéknek: szenvedés – mozgató. Qual, Quelle, Qualität (kín, forrás, minőség).

1947. VI. 18.

Reinkarnáció

Sz. L.: A reinkarnáció problémája csak az adott történelmi időperspektívában vetődik fel. Ott, ahol valaki reálisan az életében felette áll az időnek, elmerül a reinkarnációs gondolat. Keresztény gondolkozók reális pillanatai.

Hamis intellektuális magatartás a kereszténységben: az időperspektíva nem-tudomásul-vétele.

K. Gy.: Elképzelhetetlen számomra az individualitások felcserélése.

Sz. L.: A felcseréléstől való félelem a nirványszerű, realitástalan egységtől való félelem: a legmélyebb individuális pont megtagadása. (Determinizmus és véletlenszerűség.)

A történelmi idő-sor:

múlt jövő

itt élek én

Hogyhogy születek, meghalok és nem emlékezem?

A legmélyebb közösségi pont révén vagyok

ott és ott

– az individualitások között nincs közvetlen korrespondencia.

Zalai: „Soha el nem érhetjük, csak telt vedrekkal térhetünk vissza tőle.”

A csúcspontok reálisak; de nem reális, nem kijárt, leíratlan és ismeretlen a nagy pillanatokhoz és csúcspontokhoz vezető út.

Tisztultabb kedélyű emberek számára a reinkarnáció gondolatának elfogadása és tudomásulvétele mindig egy szellemi szabadságjelvény volt.

Test-lélek és szellem megkülönböztetését figyelembe kell venni matematikai kérdéseknél is.

Szabadságunk foglyai vagyunk.

Nincs okunk feltételezni mást, mint hogy állandóan tetteink következményeit éljük.

K. A.: A jelen a jelen szerkezetének megmaradása; a jövőnek is az a szerkezete, mint a jelennek, a távolnak is, mint a közelnek: így van jelen a távol, így van jelen a jövő.

Sz. L.: Ad szabadság:

A lényegét érintő teljes cselekvési szabadsággal mindig megkontrázzhatjuk saját szituációnkat, magunk ellen fordulva... új és minden eddigi életkomponenssel szemben döntő faktort vezethetünk be... Minden megmarad és minden kvalitatíve megváltozik, mint mikor egy képre egy erősebb színt festünk! Ha börtönbe zárnak 40 évre, ennek akkor is megvan a lehetősége.

Fichte: Hogy mennyi determinizmust látunk a világban, az szabadságunk mértéke.

(Maximális determinizmus: tudja azt, amit nem tud. Pál: nem én vagyok, Krisztus kiált bennem.)

Dosztojevszkij: *Félkegyelmű*-részlet.

Drámai szerkezet, koncentráció. Szétfeszíti a regény kereteit. Egy előtörténet végkifejlése; drámai döntés.

Ad reinkarnáció:

Múlt és jelen egybevetítése; jövőt meghatározó szabadságunk. Múltszerű sors teljes belejátszása; jelen és közeljövő teljes feszültsége. Ha ez nincs jelen, akkor csak lefokozott, apatikus szituáció marad.

Létezés: identifikáció. A létezés drámája. A létezés dramatikus. A dramatikus létezés karaktervonásai. Drámai dialógusok egymásbakapcsolódása. Végső kifejezése annak a ténynek, hogy a „puszta létezés” sem fogható meg másképpen, mint így. A legszélesebb és legintenzívebb világkép jut kibontakozáshoz ezekben a drámai szituációkban.

K. A.: A puszta létezésbe beleérteni a színes létezést. Az így felfogott puszta létezésre vezetni vissza a „színes” létezést (jelenség-valóság). Az empirikus sokszerűség irritál. Az eszközök is szétesettek. Egyetlen eszközzel akarok megkülönböztetni!

Sz. L.: De ez az egyetlen eszköz az akarat. Értve itt akaraton a kompozíciót. – Nincs mód nem a számunkra adott teljes gazdagságból kiindulni. Öszinteség kérdése, hogy mennyi gazdagságot és egységet bírok ki (matematika!!!). Ebből következik, hogy milyen (megismerő) eszközhöz nyúlok. – Csak akkor értek meg valamit, ha legalább olyan komplikált, mint én. – Amilyen nivója van jelen a sokféleségnek, olyan nivón van jelen a maradéktalan egység.

A sok eszköz elleni tiltakozás ellen: az egy eszköz az akarat, mint kompozíció, de nem objektíve egy eszköz.

Nietzsche: Nincs mindenkinek joga minden igazsághoz .

Automata–gép–mechanizmus.

Bacon: A természetet játsszuk ki a természet ellen. Természeti energiák mozgósítása a természeti energiák ellen. – Az eszköz ahumánus karaktere. Kínaiak: a munkamegosztás kritikája: a munkát eszközösítem, embertelenítem. – Eszközkészítés mint munka, mint átok. Az eszköz elfelejti a célt. Szenvedélyes eszközkészítés: kapitalizmus.

Schmitt Jenő Henrik: Minél alacsonyabb dimenziójú a létező, annál energiateltebb. Legalul a tiszta energia. (Vö. Böhme–Baader.) A felsőbb dimenziók tágabbak és kisebb intenzitásúak, az alsók energiatartalékok. A létezés identifikációs dráma: a felsőbbek felhasználják az alsóbbakat! (Szublimáció: Freud.) Szükség van az alacsonyabb fűtőenergiákra, másrészt ezeknek az alsóbb energiáknak van szükségük arra, hogy a magasabbak felhasználják őket. Hogy feloldódjanak, megváltódjanak a szélesebben.

Művészetben: az anyag ellenállása és a kompozíció értéke. Mennél alacsonyabb energiákat sikerül mennél magasabb létformába emelni, mennél mélyebb ellentmondásokat és disszonanciákat sikerül feloldani, annál értékesebb a műalkotás.

Klopstock *Messiása*.

Az impresszionizmus és expresszionizmus közös vonása a világnézet hiánya; az egyik tagadja, a másik keresi. Két különböző síkon mindkettő tagadja a világnézetet.

A témaválasztás mint értékelési alap. Mindkettőnek tudatában kellene lennie, hogy a mérték az emberi arc és történés. Ki kell bírni, hogy nem tudom csinálni, hogy nem tudom mértékként, témaként elfogadni az emberi arcot. Nem lehetetlen, csak én túl kényelmes vagyok ahhoz, hogy a reális mértéket észben tartsam; túl nagy a feszültség.

A keresés előrevetített állandósítása: tagadás.

Hitetlenség a megváltás iránt. A tehetetlenség előrevetíti. (A túlvilágon millió évekre gyaloglásra ítélt sorsa Dosztojevszkijnél: Iván: Dehát sohasem fog az eltelni! Nem érdemes neki sem indulni! – Nem is ment tovább az elítélt. Lefeküdt az útra. – És mi lett vele? – Aztán fölkel, és mégis továbbment. – Dehát akkor még most is megy! – Már régen odaért!!!)

A végtelen sorok szerkezete. Regressus in infinitum. Infinitezimális számítás! Sorelmélet! Számok, kifejezések, egy egész végtelen sorra bontása. Cauchy!

K. A.: Az alaptalan remények mint energiaörlők és realitáspusztítók. Az irreális várakozás, az irreális jövőlátás állandó jelen-pusztítása.

Sz. L.: A műtszerű sors jelenléte, a közeljövő belejátszása. A puszta létezés dramatikus gazdagsága. Nem csak művészi és vallási perspektívában dramatikus a puszta létezés – ami önmagában semmit vagy

nagyon keveset mond, □ ez az abszurdum élő a tudományban, a matematikában is. (A „kettő” létezése a függetlenség, az összefüggésnélküliség jele.)

A szerszámokat ki kell képezni. A leküzdendő ellenállásokat fel kell ismerni. – Közben a látszólag semleges anyagok. □

Akik keresnek, de gondosan ügyelnek arra, hogy sohase találjanak semmit.

1947. VI. 20.

Sz. L.: Az élet legmagasabb pillanatainak kapcsolata a mindennaphoz. Kontinuitás-követelmény.

A kontinuitás paradoxona.

A klerikalizmus kritikája.

A szellemi élet anarchiáját ennek a küzdelmi útnak a nemtudatosságára, a diszkontinuitásra vezetjük vissza. Ez a megfogalmazás kulcspont a szellemi magatartások kritikájához.

Az a követelmény, hogy legmagasabb pillanataink és mindennapjaink között a közlekedés kontinuus legyen – de eleve meggyőződésünk, hogy nem lehet kontinuus. Ennek a paradoxonnak a centrumba állítása a legbiztosabb szer a halandzsák kiküszöbölésére. Ha tudatában vagyunk annak, hogy a paradox dialektikus mozzanat elháríthatatlan, akkor megszüntethető, hogy egyszer a kontinuitás, máskor a diszkontinuitás oldaláról verjük agyon a szellemi életet.

Évezredes halandzsázás a kontinuitás és a diszkontinuitás oldaláról. Szt. Tamás kettéválasztja a teológiát és a filozófiát: van egy világi igazság, és van egy isteni igazság. Steiner egy 9. századi zsinattal datálja a materializmus kezdetét: lélek és szellem szét-nem-választásával.

Ez a klerikalizmus olyan radikális támadása, amely lehetetlenné teszi azt az ellentámadást, hogy itt az egyház támadásáról van szó.

A tomizmussal szemben csak egy egyháziilag elfogadott filozófia van, az augustinusi, amely az isteni és az emberi értelem közötti kontinuitást fenntartja.

Anselmus: „Credo ut intelligam”. Radikális fideizmus, ugyanakkor az intellektus, a megértés mint a hit hőmérője. Prointellektuális, de nem gnosztikus, nem bagatellizálja el a hitet. –

Ezzel szemben a klerikalizmus intellektualizmus-mentes fideizmus. A klerikális fideizmus nem látja Pált: értelemmel énekelni! Baader és Böhme anselmusi pozíciója.

Arisztotelész szétválasztja a testet és lelket, lelket és szellemet. Az utóbbit a nyelvvel és az értelemmel karakterizálja, az előbbi az ember egyedisége. Az arisztotelészi lélektan problémája: milyen a kettő kapcsolata, mi a test–lélek–szellem kapcsolatának komplexitása? Megfelel individuum és közösség kapcsolatának.

Kapcsolat a reinkarnációhoz. Bizonyos dolgok a természeti és bizonyos dolgok a szellemi kontinuitásból érthetők. Az egyes ember a két kontinuitás küzdőpontja.

Az elkülönítő értelem a szerszámosított, a hasznosított értelem; a közösségi értelem kontinuus.

Az averroizmus mint a reinkarnáció látens megnyilatkozása: a halálban a test–lélek hal meg, és a lélek–szellem visszamerül az egyetemes értelembe. – Ez a rádiusszerűen jelenlévő logosz komolyan vétele. Az egyéniség elvész.

A reinkarnáció megkülönböztet és nem elszakít a logosz teljes kontinuitásától, és csökkentetten a halál után is individuális létezését képzel el.

A klerikalizmus minden lélek külön teremtését állítja (születés) és egy mitologikus–feudális képzettel egészíti ki: pokol–purgatórium–paradicsom.

Anselmus ontológiai istenbizonyítéka: Isten létezésének levezetése az isten-ideából. A „puszta lét” önellentmondás, így az anselmusi bizonyítás az őt körülvevő történelmi atmoszféra miatt nem érvényesülhetett.

A jel igésítése: mutatás. A kép kicsinyített más. A mutatás az összekötő egyenes követésére szólít fel a személy és a tárgy között; csak így érthető a „jel”: a jelzethez való viszonyában; feltételezi tárgy és személy feszültségét. A tér alapvető vektorairól van szó a mutatásban. Ha mutatunk, akkor fontos differenciákat mutatunk: a jel differenciákat jelez. Hogy milyen különbözőségeket látunk, az érzékenység és befogadóképesség kérdése.

Differencia = reláció.

Az élő nyelv visszahódítása értelmében: értelem, tartalom, kerület, magában-foglalás egyaránt térszerű mozzanatok.

Tér-idő... és végül: tér-idő paradoxonok. □

Értelem és identitás (erősz) egyazon valóság keresztmetszetei.

Jel és tér.

A vonal nem a síkon, nem mint „Spaltung des Einheitlichen” (az egységes hasadása), hanem mint önmagában lévő dolog: a puszta létezés fikciója.

Egy kép felbontható mutatókra: arra, hogy milyen mutatók vannak benne.

Mozgás: rajzolás, jelzés, cselekvés. Sajátos rembrandti vonal, sajátos rembrandti mutató.

Szellem és tér kapcsolata.

Psziché és vonal: grafológia! Szellem és vonal? Fülep: „A vonalak beszédes hajlatossága”.

Mezei: „Milyen görbékben gondolkodik”.

1947. VI. 25.

Dosztojevszkij: A félkegyelmű

Sz. L.: Leíró természettudományos kísérlet. Emberi kapcsolatok megértése személyekből és eseményekből. Dosztojevszkij kísérteties objektivitással (arányhűséggel) mutatja be az egymás-megértés és egymás-félreértés ingadozását, a kölcsönös megértés és félreértés félelmetes ingadozását. (K. A.: Félelem, Angst: Enge.) Ennek az oszcillációnak tragikus és groteszk következményei vannak.

Dosztojevszkij: „A zavarban lévők szeretnek terrorizálni.” Ez nemcsak életbölcesség, hanem kezünkbe adja a szerkesztés egyik kulcsát is.

Őszinteségi rohamok, szadizmus, groteszk és tragikus bőbeszédűség.

Gavrila Ardalionovics (Gánya) levonja a konzekvenciát: még szellemi tehetséget is lehet pénzért vásárolni. Minden áruvá lesz!

K. Gy.: A nihilisták folyamatos sora Dosztojevszkij regényeiben. A nihilizmussal párhuzamos hiszékenység Gányában.

B. E.: Dosztojevszkij romantikus hatásvadász, bűnügyi detektívtemák...

Sz. L.: ...mint Shakespeare-nél és Szophoklészénél.

K. Gy.: „Ivolgin tábornok és Miskin herceg!” – mondogatja büszkélkedve Ivolgin tábornok. Analógia: a hirdetések Joyce regényeiben.

Sz. L.: A modern regényben szinte megszokottá váltak az olyan cselekedetek, amelyeknek nyilvánvalóan semmi értelmük nincsen. Mégsem lehet abbahagyni őket, nem lehet megtenni azt a természetes lépést, ami ennek az értelmetlenségnek véget vetne. Ami reális perspektívában komikus, azt tragikusnak állítják be. A bárgyúság dicsérete ez, distanciahány és distancia-bizonytalanság ettől a pszichológiai esetlegességtől.

Önkéntelen és alkati hamiskártyáság.

Az emberek egymást átható láttatása Dosztojevszkijnél. Ez helyenként Shakespeare-nél, néha Proustnál is megtalálható. Balzac és Flaubert lineárisak.

A modern regény jellemzői: életbizonytalanság megnyilvánulása a jelenetezésben, ambivalencia a hősök láttatásában – és az író büszke rá, hogy ezt a meghatározatlanságot fenn tudja tartani.

Fáradtan nem lehet leírni a fáradtságot.

Diszkussziók, ahova mindenki csak premisszákkal megy. Mondja meg az író: ezt tudom, ezt nem tudom, és akkor kíváncsi vagyok minden árnyalatra. De ha 600 oldal arra megy ki, hogy elkerülje ezt a két mondatot!? – Nem a regény, az írók ellen!

Minden regényre jellemző a kompozíció, a forma hiánya. A formátlan forma mint műfaj: ez a regény, szemben a három klasszikus műfajjal (líra, dráma, eposz).

Hamlet: rögtön az elején teljes pszichoanalitikus és szürrealisztikus nyitás. Ehhez képest hígulás, epigonizmus és parazitizmus: ugyanazt csinálják rosszabbul.

„Ó, hogy én milyen tudatos vagyok, azt nem lehet kibírni!” Nyílt, felfúj, fölényeskedő, primitív, kamaszos.

A realizmus a bárgyúság dicsérete lett.

Az individualitás felcserélésétől való félelem a legmélyebb individuális (vagyis közösségi) pont megtagadása. Az individualitások megszűnésének föltételezése a közösség egyetemességének megtagadása. Megszűnés, felcserélés: én nem Nagy István leszek, hanem Nagy Péter!

Mi az individualitás? (Darma, egyéniség, személyiség.)

Születek? Meghalok? Nem emlékezem?

A különállás igenlése és a különállás realitása.

1947. VII. 4.

Reinkarnáció

Sz. L.: Az alvás a nagy táplálkozás.

Táplálkozás, vegetáció, identifikáció... A végső táplálkozás, az utolsó halál a teljes identifikáció.

Az alvás mint az élet forrása.

A korábbi életem: r é s z e m . Konkrét visszatekintés!

Csak én vagyok születetlen és halhatatlan: ez a folytonosság evidencia-érzése. Evvel szemben áll, hogy: „én meg fogok halni és a villamosok tovább csilingelnek”. A folytonosságon, a teljes folytonosságon belül vannak a korlátozottságok: be vagyunk zárva a szervezetünkbe, a világba, a szabadságba, a világmindenségbe.

A teljes áthatolhatóság a rés, a tiszta áthatás, a tiszta szabadság, ami én vagyok, tehát nem a szubsztanciális, áthatolhatatlan Maya, hanem a kontraszubsztanciális Atman. Ez az én-élmény, a teljes, a szabad, a levegős.

A reinkarnáció praktikus oldala: felszabadító jellege. – Ha nem tudok egy haldoklónak semmit se mondani, akkor baj van minden mondanivalómmal. A szabadság vigasza és fenyegetése! Az életveszélyből nem fog kikerülni. Ez a vigasztalás és ez a fenyegetés.

Kritérium: a teljes identifikáció: kutasd!!

Az idő abszurdum; maya. Az idő mint anarchia. – A reinkarnációban az idő negatív paradoxona megszűnik. – A teljes ellenállás áthatása.

Freud: Csak azt tudjuk elképzelni, hogy más hal meg. Pál: „Mint utolsó ellenség töröltetik el a halál.” (1Kor. 15,26.) Idő.

K. A.: Mi értelme van a léleknek az anorganikusban?

Sz. L.: Az anorganikus önmagában értelmetlen. – Az anorganikus természet csak atomisztikusan felfogva anorganikus. – A görbe mint az organikus szimbóluma, az egyenes mint az anorganikusé.

Az esés, a mozgás nem lehet tér, idő, mérték nélkül. A végtelen térben és időben eső anyagnak (atomnak) nincs helye (helytelen), mozgásának nincs mértéke. Az atomisztika szerint: van az úr, a semmi, vannak benne áthatolhatatlan, mozgó pontok, és ezek püthagoreus, számszerű kapcsolatban vannak egymással. – Ez három abszurd premissza.

Az atom, az úr: a semmi, a kvalifikálatlan létezők. Az atomizmus: a semmis létező, a létező semmi, és fantasztikus architektúrát alkotnak. Megfelel a heideggeri „semmibevettségnek”.

Anyag és energia: az anyag energiakaptár, amely rendelkezésünkre áll, csak szellemmel kell hozzányúlnunk. – A szellemibb egyben a praktikusabb kérdés.

Milyen a test, a lélek és a szellem kapcsolata? A lélek úgy építi a testet, hogy reorganizálja, újraértékeli. A lélek a drámai átmenet test és szellem között (megtetesülés, lelkesedés, szublimáció,... asszimiláció, identifikáció). A testet organizáló szellem végső izgalma, konstruktív izgalma a lélek.

A biológiai ateizmus tarthatatlan, mert az alapkérdésre nem ad választ. Arra, hogy mi az élet? Nem ismeri az élet komplikációs, konfigurációs terét: az életfolyamat szakrális processzusát.

Emésztő sor: szervetlen–növény–állat–ember. – Minél több szűrőn és fürdőn kell keresztülmennünk, hogy beléphessünk a szentélybe. Fokról fokra testi és lelki tisztulás. A tisztátalanság az exkrementum tisztátalansága. – Összefüggése az emésztéssel... A tisztaság és tisztátalanság realitása és animális jóérzésünk: a táplálkozás–kiválasztás működése.

A b i o s z – l é l e k esztétikumáról van szó. Minél rendszeresebben organizálni, hogy az asszimiláció két pólusa minél távolabb legyen... minél több szűrő, fürdő a szentélyig, hogy

ebből a salakból semmit se vigyünk magunkkal. Előkészítés, kiválasztás, elválasztás. Minden életjelenséget ebben a szakrális emésztőprocesszusban, ill. ennek az emésztőprocesszusnak egy mozzanataként kell felfogni: ez a komplikációs tere. – A degeneráció ezt a sorrendet fordítja meg. A hulla antiesztétikuma. Az ellentétes irány jassz-szerűsége.

Monumentális pragmatizmust: nem pusztán szubjektív pragmatizmust!

Az e t i k u m az identitás erőfeszítésmozzanata.

Az e s z t é t i k u m: feminin, odaadó mozzanat, feloldódás a világban, művésztemperamentum, kihordás.

Forma és tartalom.

Az esztétikum szerepe a létezésben.

1947. VII. 8.

Az esztétikum szerepe a létezésben

Sz. L.: Az általános az, hogy az esztétikai létezésből indulnak ki és elhanyagolják az esztétika és a létezés kapcsolatát. Ez nem spekulatív, nem gyakorlati és nem tapasztalati eljárás.

„Szép”: ebben a szóban koncentráltan benne kell lennie annak, amit az esztétikának el kell mondania.

Az esztétikum világában is van egy perspektivisztikus relativizmus. Relativizmus nem csak korok és egyének ízlésében, hanem magában az esztétikumban is, nem csak korlátozó értelemben, hanem a létezés értelmében is. – Előre és felfelé törő relativizmus.

„Ízlésekről nem lehet vitatkozni”: ez nivelláló szubjektívizmus eredménye. Az előre és felfelé törő relativizmus: a relatív ízlések nem egyenrangúak. Nincsenek közöttük abszolút különbségek, de nem is egyenrangúak. A relativitás nem bizonytalanságot jelent; megadhatók a különböző relatív fokok közötti rangkülönbségek.

Két kiindulás:

- a teológiai-anselmusi és
- kiindulás a közvetlen tapasztalásból.

1. Anselmus: „Credo ut intelligam”. Az ontológiai istenbizonyíték: létezés és értékelés egybeesése. – Ha eltávolodunk létezés és értékelés közösségétől, akkor olyan ellentmondást hintettünk el, amely szükségképpen az összes kérdés megoldhatatlanságához vezet.

Az alapértékek hármassága: esztétikai, logikai és etikai értékelés. – Mindig ismerték, részint elismerték, részint tagadták kapcsolatukat. – A logikai problémákat mint értékelés-problémákat felfogni: ez új! A többinél az értékelés-karakter elég világos.

Maga a létezés mennyiben értékelés? Ehhez a ponthoz csak a modern filozófia outsidersai jutottak el.

2. A második kiindulópont szerint az esztétikum forrása a közvetlen tapasztalás. – Hipnotikus erejű véleményekkel, hipnotikus előítéletekkel szemben közvetlen élményeink analízise. A gyermek csodálkozása, a csodálkozás természete, a csodálkozás esztétikai értéke. Itt esztétika, logika és etika sajátos egysége van jelen (gyermeki egoizmus).

Az esztétikai mozzanat élményeinkben nem választható el az etikai és logikai mozzanatoktól. A művészi és nem-művészi esztétikai élmény megkülönböztetése szükséges, de ha elszakítjuk őket egymástól, egyik sem lesz meghatározható.

Az esztétikai mozzanat meghatározása nélkül az etikum és a logikum sem precizírozható.

A létezés minden mozzanatát az identifikációs drámában való részvétele határozza meg. Az esztétikum passzivitásával, magamat-odaadásával, magában nyugvó zártságával szemben az etikum akarati, aktív feszültsége áll. A létezés akarati formálásához át kell adnom magamat a létezésnek. Az aktív beavatkozás a létezésbe, a magam képére formálás az etikum, a magamat-odaadás az esztétikum differentia specificája.

Az etikum és esztétikum: elmozdulások; a logikum az átmeneti, az egyensúly-mozzanat. Esztétikum és etikum primér emberi mozdulatok. A logikum középhezletéből adódik hidegsége és viszonylagos „semlegessége”.

Az esztétikum és az etikum megkülönböztetésénél használt erotikus kifejezések: „magamat-odaadás és magamévá tevés” nem hasonlatok, hanem pontos, axiomatikus kifejezések.

Esztétikum, etikum és logikum *közösségi karaktere*.

Megszűnik a szavak statikus karaktere, ha teória, igazság, logikum helyett *k u t a t á s t* mondunk. Itt *m o z g á s r ó l* és annak törvényeiről van szó! Esztétikum és etikum emberi mozdulatok. Minden mozgástörvényünk ezeknek az eredeti elmozdulásainknak a vizsgálatában válik értelmessé, ezekre vezethető vissza, minden mozgás ezeknek a derivátuma.

Közösség – látás – értékelés – identifikációs dráma – közvetlen, közösségi tapasztalás – perspektivisztikus megvilágítások: ez vezet az esztétikai analízis felé.

K. Gy.: Milyen szellemi szükségből, illetve kényszerből származik az esztétikai értékek valóságának tagadása? (Schopenhauer illúzióknak mondja, Nietzsche szellemi optikai csalódást lát benne.)

Sz. L.: Lét és érték kettéváltóságának hipnózisából.

Az odaadó-készség az alkotókészség: ez a fluidális állapot; művészek, kutatók gyermeksége. Vö. az evangélium és a gyermek.

A klasszikus fogalmak keményhájúságával szemben a kutatás a fogalmak konkrét, örvényszerű mozgása! A metafizikai problémák a „konkrét egység-problémák”, s ezekben, mint saját otthonában helyezkedik el az esztétikum.

K. A.: A pietisztikus vágyak megsemmisítik egymást.

Sz. L.: A létmozzanatokat összefogja az *identifikációs mozgás*. Baader: alimentáció, táplálkozás, emberré alakulás az értékelési folyamatban, szeretetben, szerelemben... A szeretet a logika forrása. Szeretet és megismerés között szoros kapcsolat van.

Ha egy ételre azt mondom: „nem szeretem”, ez esztétikai értékelés. Az optikai érzékelés előjátéka a táplálék kiértékelésének: előtáplálkozás.

Az esztétikum bagatellizálása: a szellemi létezés megtagadása: a szellem feletti siránkozás.

Minden értékelést el tudunk helyezni esztétika, logika és etika hármasságába, illetve tagadásába.

Csak a közgazdasági értékek vannak rajta kívül, mert a közgazdasági értékelés – szemben a szellemi értékeléssel – az egyetemes értékelést tagadó értékelés. Magának az értékelésnek a tagadása.

K. Gy.: A fluidális gyerek-egység és a keményhájú klasszikus fogalmak kettőssége. A gyerek-egység nem fluidális, hanem reális; a gyerek-egység fluidálisan jelenik meg Rilkenél; az eszköztelenség fluidalitásának visszavetítése. Módszer a keményhájú fogalmak burkának robbantására: a kutatás technizálása, a szellemi mozgások mozgásgörbéinek tudatosítása.

Sz. L.: Az eszköz tagadása: hübrisz, gög.

K. A.: És az eszköz ahumánus karaktere?

K. Gy.: A proletár az eszközök eszköze.

Sz. L.: Novalis: „Az ember: hasonlat”. Az ember eszköz, kép, médium, kísérlet, közvetítés.

Az esztétikai imperializmus: a primitív népek és színes fajok művészetét nem-művészetként felfogni. A görög művészet túlértékelése: fehér imperializmus. A háttérben küzdelem az öskommunizmus ellen.

Mire irányul az esztétikum befogadó karaktere? A lét gazdagságára, a lét kozmogrammjára. Az esztétikum abszolút közösségi karakterű.

Az esztétikum a hasznossági, felső fokon az etikai célszerűség feloldása.

Hasonlat–hasonítás–áthasonítás: ez a humánus az eszközben. Az ahumánusság nemcsak az eszközre, hanem magára az emberre is jellemző. A nyers eszközszerűséget feloldjuk a művészi alkotásban. Minél mélyebb diszharmóniák, eszközszerűségek feloldása: ez a mértéke, az értékmérője a művészi alkotásnak. Milyen alsó realitásokat tud esztétikumba oldani?

Etikum, logikum és esztétikum rangsora abszurd. Áthatás, örvénymozgás, mellérendeltség van. A rangsorolás itt rombolás.

Esztétikumot logikum nélkül megfogni azért nem lehet, mert nincs külön; nem esztétikum az, amit így – külön – meg akarok fogni.

Funkcionális megnyugvás.

Az etikum in statu nascendi-szerűsége.

Nietzsche: A morál mint etikai giccs: az állandóan devalválódó etika.

Nietzsche nyugalom-traumája Ebner értelmében: irritáltság Krisztustól.

A régi gondolat, az egyetlen gondolat mindig új tapasztalatot teremt.

1947. VII. 11.

Sz. L.: Aktuális helyzet szellem és materializmus kérdésében: részletkérdésekben engedmények szükségesek az alapfeladat azonban a krisztianizmus centrumba helyezése! A krisztianizmus: a szellem primátusának kérdése. A szellem primátusának éles, pozitív és polémikus előadása.

Ha szellemi és nem-szellemi kérdésekről van szó, akkor mindig a szelleminek és ezek között is a mennél spekulatívabbnak van nagyobb jelentősége, gyakorlatibb ereje és jelentősége! Ha

nem a spekulatívabb kérdést választjuk, akkor egyet lépünk előre és tized hátra. Ez a kenyérkérdés, a megmaradás kérdése. – A részletkérdésekben kötött kompromisszumok csak akkor nem vezetnek két rossz közötti választásokhoz, ha spekulatív területen erősen állunk. S egyben ezen az úton nem válunk elhanyagolható mennyiséggé. – Még a legmagasabbrendű részletkérdésekhez sem szabad odaszegeztetnünk magunkat: erről kapjuk a nevünket!

A mindennapi élet minőségtelen tömegszerűsége helyett ennek hatalmi koncentráció pontjaihoz (pl. a Vatikánhoz) való viszonyunk a döntő; ott nem szabad veszteni! A mindennapi élet a rezi: ott lehet veszteni.

Ha nincs meg a profanizálás veszélye, akkor mondhatjuk: „Keressétek először az Isten országát.” (Máté 6,33.)

Az ellenállások óriásiak... de nem képesek azt arányosan fokozni! *Ezért ökonomikus számunkra a legdöntőbb kérdéseket a legélesebben és legvilágosabban elmondani!*

Mindenkinek az lesz a neve, ahogyan nevezik, s úgy nevezik, ahogyan reagálnak rá. Azért beszéljünk a centrális kérdésekről, hogy erről kapjuk a csúfnevünket.

A nyers, koncentrált hatalomra, a főellenségre kell tudni válaszolni. A tömegszerűség két súlypontjára kell reagálni, ezekhez a pontokhoz való viszonyunk által határoznak meg. Ezekkel szembeni nyílt állásfoglalásunk adja a legnagyobb védelmet!

Esztétikum és etikum komplementer ellentétek. – Sötétség és világosság. Küzdelem. Odaadás és magáévátétel.

Akarat: divide et impera.

Komplementer ellentétben kell lennie logikumnak-esztétikumnak és logikumnak-etikumnak. Megvizsgálandó a logikum váltópont jellege.

A paradoxonbefogadó-képesség karakterológiai jelentősége (kulturáltság, az érvek önmagunk ellen fordulása). Mennyi paradoxont bír el? de reális struktúra mellett. A paradoxon-prostituáltság nem érték.

A nyárspolgárságra és aszkézisre felbomlott „Christenheit”.

Ad Nietzsche: Az etika lényege, hogy szembenáll a morállal.

Ellentétek-e kereszténység és esztétikum?

Énekek Éneke, Zsoltárok, Példabeszédek könyve, kánai mennyegző, olaj Krisztus lábára, mondatarchitektúra.

Ézsaiás: pogány esztétikum.

Ellentétek-e forradalmiság és esztétikum?

Az etikai kategóriák: a szeretet, a részvét, az akarat... Az etika formált energetikáját az esztétikumtól kapja. A szép mozgat, ha nem ressentiment-ből, vagy félelemből cselekszünk; valami vonz.

Freud: ...hogyan az én-ideálokat megtöltsem.

Az etika megtörése esztétikummal. Úgy töröm meg a karaktert, hogy a tükröt összetöröm! A vonzó tükör, az ideál megtörése a lényeges. □

Esztétikum-etikum-logikum hármassága szakrális, örvényszerű mozgásban van.

1947. VII. 16.

Sz. L.: Esztétikum, etikum és logikum szembeállítása és elválaszthatatlansága. Az eddigi eredmények kétirányú kiaknázása.

A „szellem” szó széttagoltsága és elmosódottsága. A szép, jó és igaz belső örvényszerű mozgása. A *szellem* a három motívum egysége, belső mozgása és energiája. Mindig a követelménynek megfelelő egzakttsággal írható le.

Ugyanilyen elmosódott szó az „ember” is. A „humanizmus” megköveteli, hogy jól elemezhető emberképünk legyen. Dinamizálást követel meg, az egész „emberség” összefogását egy képben, aktív és passzív mozzanataival együtt; az ember belső tagoltságának követhetőségét. Az emberről szóló meghatározások – a „szerszámkészítő állat”, a „nevető állat” stb. – helyes, de széttartó megfogalmazások, határozatlan térben.

Az *ember* logikum, etikum és esztétikum egysége. Ez teszi emberré. (A szellem teszi emberré.) Ez elhatárolja, megkülönbözteti és belülről tagolhatóvá teszi az embert. Ebből a meghatározásból levezethetőnek kell lennie annak a meghatározásnak is, hogy „az ember szerszámkészítő állat.”

Nem a matematika, technika bekapcsolása jelenti a döntő nehézséget. Egyszerre kell megkülönböztetni és összefogni a hármat: ez a döntő nehézség. (Egyidejűség.)

Michelangelo: etikailag, Leonardo: logikailag, Raffaello: esztétikailag hangsúlyozott esztétikum. Egyoldalú belső tenyészet: etikumban moralizmus, esztétikumban l'art pour l'art, logikumban tautológiák. Mindegyiknél hiányzik a feszültség, ami az értékelő különbözőségekre egymásra hatásában jelentkezik. Kritika a l'art pour l'arttal szemben. Ugyanezt végigvinni az etikában és logikában.

Zalai: Minden értékelés feldolgozza az egész világot.

Minden esztétikai értékelés is feldolgozza az egész világot, kozmogrammot alkot: világképet. Az ellenállások legyőzése, a leküzdés maga a kompozíció, maga a kép.

Forma, tartalom és korfelettség, kortól való meghatározottság, történelemfelettség. □

Az esztétikai értékelés embermeghatározó szerepe. Innen kibonthatók a korproblémák.

K. A.: Miért jelenti a központi nehézséget és egyben termékenységet az egyidejű különválasztása és együtt-tartása esztétikának, etikának és logikának? (Szétválasztás és összekapcsoltság.)

Sz. L.: A szakrális az etikum, logikum és esztétikum egysége. A szakrális analízis három főiránya és fő mozgása:

etikum: a cselekvő, bontó aktivitás;

esztétikum: a befogadó és átfogó passzivitás;

logikum: a váltópont a kettő között; hűvös és forró. Innen ered viszonylagos semlegessége.

Ez a három mozgás nem kivetített, atomisztikus, hanem az emberi mozgás hármas feszültsége. – Mozdulatlan létezés és keletkezés a mozgásból. A létezés: lét és keletkezés összefogása. Különválasztásuk absztrakció. Egyesíteni és a harmadik mozzanatot is tudatban tartani: hogy a létezés közösségi, áthatásos realitás. Az értékeléseknek csak a kozmikus térben van értelmük. Ahhoz, hogy az esztétikumot vizsgáljuk, vizsgáljunk kell az ember szerepét a létezésben! Hozzákapcsolás a „pusztán emberin” túlmenő egyetemes tendenciákhoz.

K. A.: A kutatás mindig tágabban-kutatás: tendenciálisan feldolgozza az egész világot. – Hogyan adja egymásnak a három motívum a táplálékot? A felmetsző etika, a változtató logika, a passzív, a megőrző esztétika. (Emlékművek, maradványok esztétikai hangsúlya.)

Mit ábrázol a kép? A világot, az egész világot.

Mit ábrázol az absztrakt kép? A világot, az egész világot. (Érthetetlenségének egyik oka: a kevesebbet kívánó, szekularizáltabbat, szétszórtabbat, atomizáltabbat kívánó szem.)

Sz. L.: A kutatás követelménye: a mozzanatokat végig kell fűzni etikum, esztétikum és logikum hármasságán. A szakrális analízis főirányait jelentő pontokat nagyjából látni kell. Csak akkor beszélhetünk logika, etika és esztétika egységéről.

Például: a csodálkozás természetrajzának beidegzése és ismerete. (Pedagógia a csodálkozás nyomán; csodálkozás sorbafejtése.)

A szép, jó, igaz belső funkcióját, szerkezetét teljességgel csak a szakrális analízis során kaphatjuk meg.

Etika-esztétika; adni és kapni; kapcsolni és bontani; közel-távol; közelítés-távolítás – mozgás!!! – perspektíva. Ez mind az euklidészi, mind a nem-euklidészi geometriák közös alapja. – Tér, idő és formaproblémák tapasztalati analízise.

Kerényi-Hamvas: csodálkozás mint megrendülés. (Aktivitás, passzivitás; mozgáskör.)

Ha az átfogó nevet a megfelelő komplikációs térben felfogtam, akkor mehetek a részletekbe. (Kezelhetetlen egész; robbantás egy ponton a tovább-bontott, reális komplikációs térbe: kezelhető, élő, reális egész.)

A világtól adódik a metodika. (A metodika a világtól modellje. Hegel: a módszer modell.)

Egy ablak elkészítéséhez milliommódmilliméter pontossággal megmértem az ablak összes elképzelhető méretét. Ez a vagonnyi örült mérés pontos tudás egy ablakszárnyról, mégis örület, mert nincs beágyazva a konkrét életproblémákba!!

A produktivitás, az értelmesség a világtól vizsgálható. A produktivitás forrása a világtól; s ez a produktivitás csak a világtól értelmes. (Innen: módszer a tudományos kutatás és tudományos halandzsza megkülönböztetésére.)

A kérdésnek utalást kell tartalmaznia a feleletre.

Tábor Béla: „Az egyenlet szerkezete az egység belső élete.”

Arányviszonyok egy egyenletben. Aránynak csak az egészben van értelme; arányszabály: csak az egész bontható kisebbre és nagyobbra.

Az ismert és ismeretlen egysége. Az ismert és ismeretlen aránya. A kérdések szerkezete. A kíváncsiság és kérdésseltezés nehézsége és határa, mint a mágikus ismeretelmélet egyik szempontja.

Mezei: „Ha az ismeretlenből indulok el, nem jutok el az ismertre, ha az ismertből indulok el, nem jutok el az ismeretlenre.” – Ismert és ismeretlen tagolható egységéből indulunk el.

Bontani, távolítani összekapcsolás nélkül nem is lehet. Egyiktől távolítottam, másikkal közelebb jutottam. Az értékelésem („most távolodik, most közeledik”) a helyzetemből ered. (Dialektikus geometria, az összmozgás geometriája.)

Az egész szerepe a részletkutatásban.

Az egész a részek mértéke.

Munkasorrend-meghatározó.

K. Gy.: Szép, jó és igaz. Ebből a három kategóriából sok forró szó kimarad: osztály nélküli társadalom, Isten országa, szeretet, kegyelem, üdvözülés, hit, hatalom, szabadság. Hogyan fogadható el a klasszikus filozófia hármasságának egyetemes érvénye?

Sz. L.: A reális egység nevei. Az egység szakrális. A hármasság analízis síkja nem a lehetséges legmagasabb sík, mert az a szakrális (osztály nélküli társadalom, ezeréves birodalom, szabadság). A szép, jó és igaz fölötté áll sok kérdésnek, amelyek a szép, jó és igaz kérdésének derivátumai; viszont létezik nála magasabb kérdésfeltevés.

K. A.: Merezkovszkij: a matéria mint minta; „...durch das Fleisch hindurch, was hinter dem Fleische verborgen ist...” Az emberi szervezet egysége és tagoltsága. A szervek hierarchiája.

Van-e hierarchia esztétika, etika és logika között?

Sz. L.: Mellérendeltek. Az egyik adja a másik értelmét. Etikum: felbontás, analízis, belehatolás, ellenállás megtörése, akarati erőfeszítés. Esztétikum: átadás, passzivitás.

A világkép szempontjából: az etikum a világ megváltoztatása; az esztétikum funkciója, hogy ne legyen lidércszerű a változtató szándék, az akarat-görcs nélküli létezés biztosítása.

Atomizálatlan, funkcionalizált egységben: én vagyok ez a passzivitás, én vagyok ez az aktivitás és én vagyok ez az átmenet.

1947. VII. 20.

Sz. L.: Élményszínekből hogyan lesz megfogalmazáspontosság. (Proust: „régvárt ártalmatlan puskagolyó...”)

K. Gy.: Trauma a „kegyelem” szótól. Ez azonos Krisztus következő mondatától való traumatizáltsággal: „Én veletek vagyok a világ végezetéig.” Kísérleti egyenlet: a legélesebb értelemben vett kegyelem Krisztus nem-szimboliztikusan értelmezett jelenléte.

Sz. L.: Kierkegaard: egyidejűség. A kegyelem kérdése időkérdés.

Ha letagadom az elemi létezés gazdagságát, akkor szükségszerűen szétesik a világ különálló etikai, esztétikai és logikai világokra. Egy világban élünk és rajtunk kívül vannak más világok.

A 12 schmitti dimenzió:

1-2. Az anyag (Maxwellre támaszkodva): gömbfelületi rezgés.

3. A biologikum képezi a teret.

4. Pszichikum.

5. Esztétikai-religiózus életkör.

6. Logikai-matematikai méretkör.

7. Etikai – szeretet, pleroma.

8. Egyéni szellemi-gondolati fejlődés.

9. Történelmi fejlődés, a szellemek közössége.

10. Küldöttek.

11. Logosz. Fiú.

12. Bythosz – aki küldi a Logoszt, a szellemek fényörvénye.

Ad kegyelem: „Wenn du müde bist, bin ich auch stumm.” (Ha fáradt vagy, én is néma vagyok.)

1947. VII. 23.

K. Gy.: Tér és krisztológia.

Alaprajz, anyag, szerkezet, forma, tömeg, funkció, munka: a térképzés derivátumai.

A világ teremtése, a tér teremtése: a hely teremtése a Bibliában. „A világ teremtésétől készített hely.”
A külső sötétség: teretlenség, aránytalanság, fénytelenység. A testek feltámadása. – Az ipar és természet dualitása ellen: „iparosított természet”. – „El a zöldbe” ellen: „Hajtsátok uralmatok alá a földet.”
Dolgok viszonya – emberek viszonya.

Sz. L.: Mi a természet? Felteszi-e ezt a kérdést a természettudomány? Kinek van kapcsolata a természettel?
Paraszt, ipari munkás, kísérleti fizikus... A természet az iparban jelen van!

Dualizmus az ember és (megismerő) cselekedetei között. El kell tolnunk magunktól a szerszámot, mert igenis más, mint mi. – A megismerés szerszamosítás. – Önmagunk képére formálni... humanizálás... alimentáció.

Olyan távolságra tolni a szerszámot, mint amilyen ahumánus: a „megszépítő messzeségbe”, a reális távolságra, a tiszta látás távolságára, amely úgy szépít meg, hogy reális távolságra helyez. Arányok adják a megismerés praktikumát. A látás: aránykérdés. Túl messze: elszakítottság, láthatatlanság. A másik veszély: „a közvetlen közelség terrorja”.

Egyetlen szempontközösség szerint arányosított kutatás.

Cselekvés – megismerés – nyelv – ipar.

Axiomatika, matematika, természettudomány, költészet, ipar. Az axiomatika a nyelv centrális lehallgatása. A művészet tragikus technizáltsága akkor szűnik meg, ha megszűnik a sektorszerűség.

A kinyilatkoztatás abszolút kiindulópont. A nyelv egyrészt azonos vele, másrészt derivátuma. A kinyilatkoztatás és a nyelv kérdésében hozott döntésünk minden további döntésünket befolyásolja. – Nyelv, logika és matematika nem lehetnek meg egymás nélkül. Csak az élő logikára vezethető vissza a matematika. Brouwer: nincs logika felsorolás nélkül, s ott máris matematika. – Végtelen sorok és rendezésük, áttekintésük, képzésük, fajtáik, tulajdonságaik, helyzetük a matematikában. A végtelen sorok visszadobják a kutatókat az axiomatikus kérdésekhez. – A szerszamosítás léttagadás, és vissza kell térnünk a léthez, hogy megértsük saját szerszámainkat.

Intuíció, amit letagadtak a szerszámából. A nem-cenzúrázott és nem-kispolgári empiria.

Vucsinovics: Az intuíció a nem-szétvált kvalitatív és kvantitatív értékelés.

A krisztológia: megváltástan. A kinyilatkoztatást nem lehet megkülönböztetni a teremtéstől és a megváltástól. – Odáig kell mennünk a forrásnyitásban, amíg minden szabadságunk ellenére sem kímélhetjük meg magunkat a feszítővas használatától (tautológiák felismerése). □

Esztétika, látás, jól-látás, nagyobb összefüggésben látás. Anyag, tér, strukturális vizsgálatok, nagyítás, kicsinyítés a vizsgálatokban, átvilágítás, röntgen. (Tipikus szerszamos-dialektikus jelenség: a villanyáram két pólusa, a konnektor.)

Belelátni a világba külsőleg-belsőleg. Gestaltqualität. Még a modern pszichológia is atomizmus. Passzívistikus szimbolizmus. A Gestalt maga is kozmikus történet. A Gestalt megfoghatatlan magjának megfogása. Egy szín pusztán látása, megjelenése kozmikus történet. Ontologikusan valóban kevesebbet lát, aki nem látja a halványsárga kozmikus történetét. A színt értenem kell. Abban az összefüggésben kell látnom, amiben született. A halványsárga felülethez nem asszociálok, az maga a történet. Ha valaki nem asszociál, nem lát. – A festék atomisztikus materiájának szuggesztívója: minden, ami színes, festve van. – Érted ezt a zöld színt? Olyan, mintha egy absztrakt képet látna. Ugyanaz az ellenállás. Számára tautológia: szín az szín.

A kinyilatkoztatás a technikából szól. A lét tagadásának hódító hadjáratát ellentétes mozgással áthatják a bomló, szaporodó, szövődő, mélyülő ellentmondások.

Közös forrásból kettévált sugárral: 1. axiomatikától iparig, 2. költészet: a nem racionális, az élet teljes gazdagságának összefoglalását megkísérlő törekvések.

1947. VII. 25.

Sz.L.: Részletek Oehler *Nietzsche-Register*éből.

Geist, sein Wesen und Begriff (A szellem lényege, fogalma). – Die aristokratische Natur des Geistes. (A szellem arisztokratikus természete.) – A szellem terméketlenségének oka: nem tudja végigvárni terhességét. – Geister, welche Ruhe suchen: sie stellen dunkle Gegenstände um sich auf. (A nyugalalmukat kereső szellemek: sötét tárgyakkal vesznek körül magukat.) – Geist ist das Leben, das selber ins Leben schneidet. (A szellem az önmaga elevenébe vágó élet.)

„Geist”: hatalmi antropológiai szerkezet.

Eine Art Selbstvermauerung gehört zu den Instinktklugheiten der geistigen Schwangerschaft. (Egyfajta önelbarikádózás hozzátartozik a szellemi terhesség ösztönös bölcsességéhez.) – Dem Geiste, den wir begreifen, dem gleichen wir nicht, dem sind wir überlegen. (A szellemmel, amelyet megértünk, nem vagyunk egyenlők, azzal szemben fölényben vagyunk.)

(A végtelent a számba mint helyiértékrendszerbe lehet préselni; skatulyázás, exhaustio): „Geistigkeit” als Vermögen, über eine ungeheure Menge von Tatsachen in Zeichen Herr zu sein. (A „szellemiség” mint képesség arra, hogy tények hatalmas tömegén valamely jel által úrrá legyünk.) – Der reine Geist ist die reine Lüge. (A tiszta szellem a tiszta hazugság.)

Erkenntnis (megismerés). „Die Regel ist mir immer interessanter als die Ausnahme”, wer so empfindet, gehört zu den Eingeweihten der Erkenntnis. („A szabály mindig jobban érdekel, mint a kivétel” – aki így érez, az a megismerés beavatottjai közé tartozik.) – Der Erkennende ist ein Mittel, die Allgemeinheit der Träumerei aufrechtzuerhalten. (A megismerő eszköz az álmodozás általánosságának fenntartására.) – Mir heißt Erkenntnis: Alles Tiefe soll hinauf zu meiner Höhe! (A megismerés számomra azt jelenti: minden mélység jöjjön fel az én magasságomhoz!) – Freiheit von Fieber ist lange noch nicht Erkenntnis. (A lázmentesség még korántsem megismerés.) – Heute möchte sich ein Erkennender leicht als Tierwerdung Gottes fühlen. (A megismerő ma könnyen érezheti magát Isten állattá válásának.) – Für den Erkennenden hört alles Eigentumsrecht auf. (A megismerő számára megszűnik a tulajdonjog.)

Sz. L.: Ha annak a két szónak, hogy „világ” és „megismerés”, értelme van, akkor a világ megismerhető.

Nem bírunk meglenni valami nélkül? Ez még nem jelenti azt, hogy igaz! – Ez Nietzsche mély nihilista pszichológiai és logikai paradoxona. Újrafogalmazva: hogy vannak alapkategóriák, amelyek nélkül nem tudunk gondolkodni, élni, nem következik, hogy azok igazak. (Produktív ellentmondás.)

A nietzschei világnép: a Wille zur Macht teljes általánosítása, a mindenség hatalmi kvantumelmélete, nem vulgármaterializmus, hanem elektrifikált, humanista materializmus, havasi levegőjű darwinizmus. Átlép saját tagadásába is, de tragikus alapként materializmus; konzekvensebb, mint Démokritoszé és Marxé.

A materializmus: szellemi és lelki folyamatok visszavezetése a materiális processzusra. Ugyanakkor teleológiai (lélcélszerűség) tagadása. A materialista, pluralisztikus kozmosz egyetlen szellemi produktuma az ember.

Descartes: Az ördög minden kételkedést és igazságot (következtetést) meghamisít. Poincaré: Gömbön élő lények végtelen síknak képzelik világukat. Ez teleológia, öncáfoló konstrukció, nem csak abban az értelemben, hogy minden relativizmus öncáfoló.

Van elfogadható teleológia: Baader: „a szomjúság a víz létezésének bizonyítéka.”

Teleológia: a lét immanens szerkezete. Nietzsche mint a teleológia mély nyelvi gyökereinek kiirtója.

Minden állítás egy konkrét világmindenségben arányosan helyezkedik el.

Egymásban foglalt tévedések; befoglaltság egy összkomplexumba, világmindenség-perspektívába. Minden a világnépben van meghatározva. A matematikai axiómatika két legfontosabb szava: „létezik” és „minden”. Enélkül nem tud megmozdulni. (A pozitivisták öncáfoló támadása a misztika „minden”-je ellen.) Lenin: a dialektika az összmozgás

gondolkozása.

A „létezés” („van”) a mindenséggel való organikus kapcsolatot jelenti.

Nietzsche antiteleologikus állítása – az, hogy valami élet- és létszükséglet, még nem jelenti azt, hogy az igaz – mély teleológiára világít rá: igazság és teleológia kapcsolatára. Nietzsche evvel megkonstruál magának egy következetes ellenfelet, akiben történelmileg Anselmusra ismerünk. Anselmus istenbizonyítékában lét és érték egybeesik. Ez a teremtésgondolat. Minden alkotás, kutatás ebből merít. Lét és érték szétválasztása szofisztika. A teljes szétválasztottság, a „kettő” azt jelenti, hogy lényegében ellentétesek. A végletes szétszakítottság hipnózisa az egész világképben. *Szakadozottság* van létezés és értékelés között, *de nem szétszakadtság*. A legnegatívabb fokok is értékesek. Az, hogy a rosszra szükség van, még nem jelenti azt, hogy nem kell ellene küzdeni.

K. Gy.: Nietzsche nem elemzi tovább a Wille zur Macht-ot, azt, hogy miből merít erőt a létezéshez. Belemegy lét és érték kettősségébe és egyoldalúan kiemeli: a lét kihasználja az értéket. Rög a gondolkodásban: a Wille zur Macht mint maya, mint atom, mint alaprealitás, mint elemezetlen. Egyoldalúságával szemben: az érték táplálkozása a létből. – Életkényszer van. Vannak, akik csak ezen az alapon hajlandók bizonyos értékelésre. – A félelemtől való megszabadulás szakrális igény, de választhat hamis tárgyat. A szakrális gonosztevők gondolkodásában ugrásszerű hamis azonosítás történik... a szándék tisztán igenelhető.

Sz. L.: A szándék tisztán igenelhetősége illúzió, és a hamis azonosítás nem ugrásszerű, logikus és nem hamis. Az írói komponáló akarat, amelyik glorifikálja, természetessé, magától értetődővé teszi a gyilkosságot. (Rogozsin–Dosztojevszkij.)

Csak egyszer kell megbocsátani, amikor tényleg bocsánatot kérnek.

Az emberi hiúsággal kapcsolatban: az alázatos magatartás túszerúsége!!

A hiúság a meggörbültség, a horgasság, a magam felé fordultság: az ismétléskényszer, a körforgás. Hiúság: a szűkebb környezet értékelése. Egész beállítottságomat át kell organizálni.

Természet–ember–Isten hármas hierarchiáján orientálódva Baader a megértés három fokozatát különbözteti meg:

1. *Erkenntnis* = megismerés (az embernek a természethez való viszonyában);
2. *Bekanntnis* = vallomás, beismerés (ember-ember viszonyban, tehát egyenrangúak között);
3. *Anerkenntnis und Bewunderung* = elismerés és csodálat (az embernek Istenhez való viszonyában).

A 3.-hoz: nem lehet nem-megértett parancsot végrehajtani. El kell ismernem, hogy megismerhessek.

A világmitológia mint örület. Az egyetlen örület elágazódása!

Az eredendő, az eredő bűn: én követtem el azt a bűnt.

Az énbélelem fakadó bűnt áthárítja a vezető angyalra Böhme is, Baader is.

A mindenért felelősségvállalás csak a reinkarnációval érthető meg.

Nekünk is megvan a közösségünk az összes emberrel, mint Krisztusnak – csak tagoltan, szétterítetten.

1947. VIII. 1.

Sz. L.: Az irodalom alakjai nincsenek (Arany, Nietzsche). A nemlétező alak a bálvány. Az irodalom monumentális reakció az élet irrealitására. Művészet mint aeon-karakterű perverzió. A rózsák igenlésén keresztül a láncok igenlése. Ha nem foglalunk állást az abszolút és autonóm művészettel szemben, akkor nem tudjuk tartani többi kritikai pozíciónkat. – Az élet irrealitása és a művészet szürrealitása; a kellő távolság ettől a két egymást tápláló és feltételező, aeonunkban érvényes speciestől. A művészetet sem feltétlenül, hanem feltételek között értékeljük pozitíven. Ezek között a feltételek között maga a művészet válik leírhatóvá.

A művészetre vonatkozó negatív kritikákkal szemben Baader: Entmaterialisation der Erde (a Föld anyagtalanítása). (Atomenergia, ipari esztétika, Moholy-Nagy). De hiányoznak a célok! (Marxnál és Nietzschénél is!) – A demokrácia azon bukik meg, hogy nincsenek célkitűzései. (Kérdezzük meg, hogy néz ki a demokrácia célja, a jólét? Jó-lét.) Pánikszzerűen tolnak az energiák, ha nincsenek megfelelő messi, konkrét célkitűzések... aminek feszülnie kell, csomósodik... Hajszólo radikalizmus: áttekinteni!!! Mikor feszül az istráng, az áttekintés köre, az jelenti az irányítást... Kézitusa a felületig és közlekedés a centrális kérdéskörig... Személyes önértékelés! – az aktuális közösségen, világnézeteken keresztül. Önértékelés egészen addig, amíg a feszülés beáll. Hol vannak saját ellenállásaim és ellenállásaim körének centruma?

De ha eszközeim is tehetetlenek, kérdéseim is tehetetlenek? – A nem valódi kérdésekre adott válaszok megadnak egy pozíciót, amire a válaszom, a visszahatásom már reális; reális korrespondancia. □

Bálványimádás, mint sznobizmus, nemlétező alakok imádása.

Mi az, aminek a szempontjából csak gyógyszernek tekintjük a művészetet?

Végiglátni a problémák egységét! A puszta monoteizmusból adódik az a követelmény, hogy a világ egységét kutassuk. – A szürrealizmusra a reális életnek van szüksége.

Hogyan vagyok szereplő a létezés drámájában? – Minden ember fontossága. Pszichológiai, esztétikai, halmazelméleti vizsgálódások visszahatása az élt életre. Transzparencia.

A művészi világteremtés, a művészi hatalom. Valamiről beszélni és valamit beszélni. „Úgy beszélt, mint akinek hatalma van.” (Márk 1,22.)

Összetéveszthetlenné tenni a pozíciónkat. – Technizált szellemben feloldani a civilizatorikus technikát. Nem egy- és nem sokoldalúan kell állást foglalnunk, hanem mindenoldalúan. Körszerű állásfoglalás a négy főirányban.

A realitáskép három szektorra bontása:

1. Teória: elmélet-gyakorlat egysége.
2. A lelkiismeret, a kutatás nedve, az emberlét csoportszerűsége.
3. Anyag, természet.

Ez a hármas felbontás megfelel az ismeretelmélet Baader által megjelölt hármas feladatának:

1. Az Isten megismerése-elismerése.
2. Az emberek egymást-megismerése. Lelkiismeretelmélet.
3. A természet megismerése; amelyik nem ismer vissza. (Kant korlátozódása a természetismeretre.)

Mindig minden felbomlik és mindig mindent vissza kell vezetni eredeti forrásaira.

Baader, Nietzsche, Ebner, Schmitt: körszerű gondolkozók, szerves, valódi rendszerek. Formális tudatosság csak Baadernál.

(Egyensúlyban levő mechanikai rendszerek vektorpoligonjainak folyamatos nyíliránya és zárt körszerűsége.) □

Irodalom és mítosz. – Tudjuk, hogy hihetetlen („nem stimmel”) a mítosz és az irodalom – hát beledolgozzuk ezt is, hogy hihetetlen, mert csak ebben tudunk élni. (Nem lehet templomot építeni.)

Ebner: A bűn tudathasadás. – Kizsákmányolás: alacsonyabb értékért magasabbat. Áldozat: kisebb értéket a nagyobbért. (A nagyobb elhelyezése a kisebbben: erőszak, szadizmus.)

János első ellentmondása: a Logosz kezdet és nem kezdet (az Atyával és a Léttel szemben). Minden ellentmondás, amelyik ettől eltér, az értelmetlen ellentmondások sorát zúdítja ránk. (Az értelmetlen ellentmondások másik forrása: önkényes állítások arról, hogy mit nem tudunk és mit nem tudhatunk.)

A látás emlékező és fantáziával telt.

Az alvás mélysége és az éberség magassága kölcsönösen függő viszonyban van. A kettő határán két álom-sáv.

Mit csinálunk? Az uralkodó felfogás elméleti és gyakorlati kritikáját.

A kritika fegyvere és a fegyverek kritikája.

Az összes ellenállás jelenléte szükséges, hogy egy legmélyebbről jövő mozgó áttekintést kaphassunk. Nem lehet megjátszani.

1947. VIII. 13.

Sz. L.: Lukács György: Nietzsche a fasiszta ideológia előfutára. Nietzsche kétségbeesése a kapitalizmus pusztulása felett. Nietzsche a liberalizmus filozófusa is. Szubjektivizmusról, kötelékek feloldásáról beszél Nietzsche-nél, fegyelemről, belső építésről sehol. Nietzsche a felvilágosodás és a romantika ellen. Nietzsche-nél a demokrácia a zsidó-keresztény ressentiment győzelme, szemben az előkelő Rómával. Nietzsche Bismarck ellentéte, mert Bismarck szóbaállt a néppel. Demokrácia és állam szembeállítás. Nietzsche mitikus történelemszemlélete.

Nietzsche a korszerűtlen kapitalizmust bírálja. Nietzsche: mindenütt színészek, színészimádat, csöcselék, egyenlőség, sivárság, romantika, mámor; ezeket közös nevezőre hozza. Demagóg művészet: Wagner, Victor Hugo. Nietzsche: a szép keveseknek adatott. Csiklandozni a túlmunkától kimerült intellektust. A gép személytelenít. A kapitalista munkamegosztás destruáló hatása.

Lukács szerint Nietzsche a parazitizmus reakciós védelmezője. Lukács György: Nietzsche a német imperializmus szellemi előfutára, vagy pedig forradalmár? Nietzsche romantikus siratója az elmúlt kultúrkorszaknak, de ugyanakkor az imperializmus előkészítője. A kapitalista kulturátlansága és a proletár mohósága: ez áll egymással szemben. Nem magát a kapitalista fejlődést tagadja, hanem a vezetés póriasságát és a tömegek szerepét. Nietzsche: a dolgozók és serények „jó lelkiismerete” a művészettel szemben. Nietzsche: az állam a hideg borzalom, az organizált erkölcsstelenség.

Nácizmus és liberalizmus közössége. „Blut und Boden” (vér és föld) = milióelmélet: Darwin, Taine.

Létért való küzdelem – magasabb létért való küzdelem – osztályharc: Darwin, Nietzsche és Marx: mindhárom a polgári közgazdaságtanból származik. (Malthus.)

Nietzsche: Mert aki napjának kétharmadát nem menti meg magának, az szolgál. Nietzsche: A nagy újkori gondolkodók metodológusok voltak. Nietzsche Darwint korlátolt angolnak nevezi, Marx-szal együtt. Lukács György nem hajlandó meglátni a létért való küzdelem és a marxi osztályharc közös szociológiai szerkezetét és eredetét a polgári közgazdaságtanban.

Nietzsche: kereszténység és részvétlenség. Arisztokrácia dicsérete, de nem a túlélés, az öröklött arisztokráciáról van szó, nem a feudális arisztokrácia dicséretéről – Anmerkung für Esel (gyengébbek kedvéért).

K. A.: Ha a fasizmusban nem döntő, egyetemes emberi létkérdésről, ha nem a bűnről van szó, akkor érdektelen, és olyan alárendelt kérdés, amit melléktermékként érdemes csak tárgyalni. Bűn az uralkodó szóhasználatban: fasizmus. Fedőnév.

Sz. L.: Mérés az eredeti mértékhez: életigenlő vagy élettagadó, öntudatigenlő vagy öntudattagadó, krisztianus vagy antikrisztianus.

Gyakorlati aktuális helyzet: esztétikán keresztül göngyölíteni fel a kérdéseket. (Esztétika esztétikum nélkül a jelenlegi marxizmusban.)

Görög, reneszánsz és keresztény szépség.

Ne csinálj magadnak faragott képet; helyette az egész élet alakítása. Ha faragott képet csinállok, akkor a saját életem alakítása elől, a legnagyobb esztétikai feladat elől zárkózom el. A könnyed esztétika: „Ne törődjete a holnapi nappal.”

Kétségbeesettnek kell lennie annak az esztétikának, amelyik a világot csak szörnyűnek, a művészetet pedig csak szépnek mondja, és ezért nem nevezheti létezőnek, reálisnak, élethalakítóknak a művészetet. Nietzsche: Wir haben die Kunst, damit wir nicht an der Wahrheit zugrunde gehen. (A művészet arra való, hogy ne menjünk tönkre az igazságon.) A művészet a hazugság, ami az életet lehetővé teszi.

Magasrendű pragmatizmus: „Ismerd ki magad.” Ez a tehetség tiszta képlete. A l'art pour l'art kutató önmagát félreértése, a praktikusság és produktivitás szempontjából. A produktivitás az, hogy át tudok venni. (Felvevőképesség, kíváncsiság, szomjúság, vásárlóképesség.)

A munka fizikai és társadalomtudományi megfogalmazása a kapitalizmusban. A fáradtságból vezetjük le a munka fogalmát, az emberi munka fogalmát pedig kivetítjük a természetre.

1947. VIII. 15.

Sz. L.: Mennyiben szüli a szociális problémát a francia forradalom egyenlőségfogalma és későbbi elmosása?

Marx: A vallás a nép ópiuma. Nietzsche: A vallás a nép ressentiment-je. Lukács György nem érinti a kereszténység problémáját, nem érinti Nietzsche fő problémáját.

A megszokott szóhasználat és az értékelő szóhasználat különbsége; összeütközés, ellenállás.

Lenin: abszolút és relatív különbsége maga is relatív. (A Ding an sich elvetése és a jelenség. Abszolút és relatív: a létezés és tulajdonságai. – Kontinuum-probléma, magábanfoglalás, kínaiak, Nikolaus Cusa, kicsiben a végtelen, a kicsi és a nagy paradoxona. Abszolút és relatív különbsége relatív = leírható. A létező és lehetséges világok szétszakítása. Hogyan foglalja magában ez a világ a lehetséges világokat? □)

Az esztétikai értékek nagy nyárspolgári semmibevevése.

Az esztétikai a hatás!!! – Mit mond az élő szóhasználat és az értékelő szóhasználat szépnek? Egy Czóbel-kép, egy Vajda-kép. Rögzítés az élő szóhasználatához. Uralkodó szóhasználat feltétel nélküli elfogadása, optálás hozzá. – Az, hogy egy kulturált embernek bizonyos jóindulattal egy szép képet szépnek kell tartania, illúzió. Nem tehetünk ki mindenkit minden feladatnak és minden hatásnak. Nincs meg az erő-tartaléka (pl. a gyerekek).

Közvetítés, előkészítés, szűrés, sorrend.

Logikailag analizálni intuíció nélkül nem lehet. A logikai lépés tartalmazza az intuíciót; amelyik nem, az nem logika.

Ludwig Noiré: A szóhasználaton semmiféle földi hatalom nem változtathat, de ez az ellenállás nem abszolút.

Mi köti a nevet a létmozzanathoz? – A nevet az adja, aki felfedezi. Aki először használta, akinek először szüksége volt rá (gyerek, botanika). Önkényes terminológia az, ami nem esik bele az élő szóhasználatba. Az új létmozzanat elleni tiltakozás misztikának nevezi, amire nem érett. Az uralkodó szóhasználat kifejezi az élet adott irracionálisát. Pedagógia: „titkos tanítás.” A titkos tanítás paradox helyzete: mindenki elolvashatja, de belülről mégsem jutnak hozzá: ezotérium. Ha nem ismerik fel centrális jelentőségét, továbbra is titkos tanítás marad.

Ne dobjatok gyöngyöket disznók elé!? Értelmetlennek látszik a felszólítás, mert úgysem látják meg. De a felszólítás védelmet is jelent, hogy másokhoz tényleg eljusson, hogy előlük el ne zárjam.

Míg valaki egy kép elé kerül, megfelelő szűrésen és előkészítésen kell keresztülmennie. Különböző elzárjuk a tényleges odajutás előtt.

Mi a szóbakerülés sorrendje? Vö. parlamenti és nemzetközi kérdések ügyrendje. Mi kerül szóba, ez hatalmi kérdés. Mivel kapcsolatban és milyen sorrendben: ez a hatalmi kérdés! Ugyanide tartozik: egy kérdést hogyan nevezünk el? Ez az értékelés, névadás. Az összes hatalmi ütközés: mit nevezünk demokráciának. (Ad névadás: háború, gyilkosság, tömeggyilkosság, polgárháború, lázadás, önvédelem, igazságszolgáltatás). Névadás = értelemadás.

Egyetemes sorrendet a kérdések exponálásában! Megérteni = sorrendet megérteni; rendezés = szűrés. (Summa: szakrális biológiai processzus.)

Keressétek először az Isten országát. Mit tárgyaljunk először? Materializmus és spiritualizmus szembenállásával: az a gyakorlatibb kérdés, amelyik spirituálisabb; a spirituálisak közül is annak van nagyobb jelentősége (gyakorlati, materiális jelentősége is!) amelyik spirituálisabb. – Ha nem az egyetemes értékelésből indulok ki, a hatalmi szembenállás dedukálódik. Materializmus: dolgokra való szétetés. Saját szétetésünk kivetítése a külvilágba. Spiritualizmus: egyre nagyobb áttekintés. Megoldhatatlan? Nem akarom megoldani!

Ha csak egy árnyalatot megyek tovább az uralkodó felfogástól, az ellenállás teljes. Tehát érdemes nem csak egy árnyalattal továbbmenni. Nem lemondani a maximum szóhozásáról. Magassági célkitűzések! – Minimum, optimum, maximum. – Darwin: a létminimumért; Nietzsche: a lét-maximumért.

Az élet feltételei mindig olyanok, hogy a létminimumért, -optimumért és -maximumért egyszerre küzdünk. Létminimumért küzdeni: a létminimumot maximumnak nevezni.

Az értéket a társadalmilag szükséges munka határozza meg. Marx: egy áru értékét nem az adja, amit befektetnek, hanem az, amit az adott legfejlettebb termelés befektetett. Itt világossá válik, hogy a

spirituális kérdések megoldása előfeltétele a materiális kérdések megoldásának. Szellemi kérdések alkotják az alapépítményt. Marxnál ezek a szellemi kérdések le vannak tagadva; a célkitűzések minimum-kérdések.

Amíg a minimum-kérdések célkitűzésekként szerepelnek, addig a nyomor fokozódik! (*A Karamazov testvérek*: Mitya és Rakitin vitája: mivel kell foglalkozni?)

Ad sorrend: a legfájdalmasabb kérdéseket kell exponálni. A legfájdalmasabb ellentmondással mérem a többit.

A kinyilatkoztatáshoz mindig visszanyúlhatok. – Platón: bizalommal kell lenni a nyelv iránt. Egy szerzsámosított, lesikált rendszer áttekinthető, de Nietzsche nem: egy gondolkozót sem lehet kimeríteni, nemhogy Istent. Hamis igény az értékelés egyszer és mindenkorra elintézni akarása. Szerzsámosítási örület ott, ahol most nem lehet.

Az anyag és szellem alapvető dualizmusa helyett sok kvalitatív ugrást, szakadékot veszek fel: ezzel relativizáltam a durva dualizmust. A kvalitatív ugrások különbségei leírhatók. (Evvvel közel vagyok az atomizmushoz, de a durva empirizmust megszelídítettem.)

A negatív értékek elismerése azt jelenti, hogy szükséges elismerni. Érték és értéktagadás; az érték a tökéletesség. A negatív érték fogalma az érték fogalmából dedukálódik. Az értékfogalomra és más legnagyobb dolgokra csak egy-egy szerzsám-kifejezésünk van. Ezt az értéktelen értékfogalmat nem használni nem őszinteség, titáni csalárdság. Negatív érték, mint értékmegsemmisítő faktor. Nietzsche, vagy egy óriásbombázó. Ne tagadjuk, egy jó katonai parádé szép.

Szerzsámosítás = áttekintés. A szerzsámosítás ereje a szerzsámosíthatatlanból származik. – A kicsi a nagytól kapja értékét. Minden kis részben meg tudom különböztetni a kicsit, a középezt, az egészt.

„El nem érhetjük, csak telt vedrekkel térhetünk vissza...” A kontinuitásra törekszünk, ez az áttekintés. Nem tűrhetjük a dualizmust, mindig át kell törnünk! Magát az áttörést nem szerzsámosíthatjuk. Egyszer, többször és egyszer se járt út... Arra kell előkészülnünk, amire nem vagyunk előkészülve. Az ismert világ elhagyásának pillanata... a döntő lépések leírása (a halál).

1947. VIII. 20.

Sz. L.: Az időnek nincs mayaszerűsége, mert az idő még csak nem is látszik. Az idő mint jelenség problematikus. Az idő nem közvetlen, hanem tapasztalhatatlan és logizálhatatlan keret.

K. Gy.: Az idő az elválasztás egyik fedőneve, ezért mégis testes. Deformálja a gömbszerű valóságot két elérhetetlen végű egyenesre.

Sz. L.: Az „érték” szó és fogalom kísértetszerűsége nem végső valóság. Értékről és létezésről egymástól függetlenül nem beszélhetünk. Elválasztásuk adja a kísértetszerűséget. A létezés már maga érték. Az élet magában foglal egy pozitív álláspontot, a negatív értékekkel szemben is. Érték csak ott van, ahol lét van.

Az idő léte. Időt szakítani, nehéz idők, régi jó idők.

Zalai: az időben és az örökkévalóságban élünk. Gyónás: emlékezés.

Két időabszurdum: abszolút üres idő – abszolút súlyos idő, kikerülhetetlen, elmulasztott.

Hermann, Hilbert: pszichikus és geometrikus örvénymozgás.

Melyek a valódi titkos tanítások? A valódi ezotérikum szemben a propaganda-ezotérikummal.

Három világ egysége az ezotérikum:

1. Egy elméleti és egy gyakorlati egysége, *teória*, koncepció.
2. A szellemi értelemben is vett praktikus világ, közlés-problémák, környezetprobléma, a miliő-elméleten túl: az ember, az ember környezete. *Az emberi közösség és lét szolidaritása*, lét és értékelés.
3. *Lelkiismeret, közvetlen tapasztalás, intuíció*; az ember nem lehet soha csak eszköz.

A valódi ezotérikum ennek a három világnak belső egysége, dokumentálása, élése. Gyökerében adja a három világ összefüggését. Gottesdienst (Istentisztelet): a három világ egysége.

Ad 2.: „Úgy érezzük, tudjuk; *mi...*” Ki, mikor, hogyan, milyen indokkal marad ki ebből a „*mi*”-ből?

A materializmus és a propagandisztikus ezotérikum ugyanazt tagadják meg. Közös irrealitás.

A három világnak az organikusságát nem érezzük még a teória és gyakorlat szétválasztásának halála után sem.

Materializmussal szemben a magas célokhoz való bátorság; ennek feltétele: ezotérikum és sarlatán ezotérikum megkülönböztetése. Az ezotérikumhoz vezető utat átengedik a teljes önkényességnek – még ha létjogosultságát el is ismerik.

Ad 1.: Összehúzó és kiterjedés, mint az életmozgás két mozzanata; ez a teóriában (világképben) azt jelenti, hogy alkalmazhatónak kell lennie minden rész kutatásban, illetve minden rész kutatásnak az egész világra kiterjedő ismerethullámnak kell lennie.

A sarlatán ezotérikum a materializmus kritikájából, a materializmus pedig a sarlatán ezotérikum kritikájából él. Steiner: fantasztikusan felfújt fejlődésgondolat.

Irracionalizmus és értékprobléma. Szétválasztás mint az irracionalizmus forrása!

Ad 2.: Gorgiász nihilizmusának 3. pontja. Valamit találtam, közölnöm kell, mert csak a közlésben reális. Melyek a közlés feltételei? Feltételezem, hogy valamiképpen a címzettben is jelen van, amit érdemes közölni és amit a másik nem tud. Én léptem egy ismeretlen világba, amiről jelt akarok adni.

Ad 3.: Az egységes világ harmadik neve: lelkiismeret – közvetlen tapasztalás – intuíció. Szublimált értelemben kedélyi világ. Felérzés egész életünk segítségével, hogy valaki ismeretlen világot közöl-e, vagy rosszul érti, amit már más jól értett. Ennek a körnek a vizsgálata, mint érdeklődésünk súlypontja. Az ismert világot titokzatos ismeretlenné lehet tenni. Forrástagadás. – Mit jelent egy nivelláló relativitással szemben egy felfelé törő relativitás: az emberi szellemi fejlődés szilárd magja: az állandó átértékelés? Mi az átértékelésnek az a speciális tartalma, ami túlmegy azon a formán, hogy „minden mozog, változik”? *Az ezotérikum meghódítási kísérletei szülik az átértékelést. Az átértékelés nem állandó értékmegsemmisítést jelent. Az abszolút értékelés meghatározódik a kérdések sorrendjében!*

Lemérés a súlyon, amit a témák kapnak. A materializmus csak torzítani tudja a szóbakerülés sorrendjét, a feje tetejére állítani nem tudja.

Nincs az a materialista felfogás, ami az „én”-t, a „te”-t és a „szó”-t ne lenne kénytelen előretenni. Benne az „én”: egoizmus, a „te” ellenség, a szó pedig gramofonlemez. Ez már materialista rezonanciájú. Az így átfestett valóság már szalonképes.

A puszta létezés is életszerű. Nem tudjuk ott megfogni a puszta létezést, ahol ne volna életszerű. Abszolút élettelen: fixa idea. *Olyannal akarják jellemezni az életet – amiről közvetlen tapasztalásunk van –, amiről nincs közvetlen tapasztalásunk.*

1947. VIII. 22.

Sz. L.: Utolsó alkalommal összefoglaló kísérletet tettünk az emberi gondolkozási formák osztályozására és eredetük feltárására. Azt kíséreltük meg kielemezni, hogy melyek voltak az eredeti ezotérikus források.

A gondolkozási formák az eredeti források bomlástermékei. Ellentmondanak saját forrásaiknak és egymásnak. Erkölcsi létjogosultságukat kölcsönösen egymás gyengeségeiből merítik. A propagandisztikus ezotérikum és szövetségben fellépő ellenfelei mind a materializmus egy-egy változata. A forrás megtagadása adja a mitikus, eldologiasodott karaktert.

A világ és az ember szerkezete Nietzschénél olyan, hogy éppen szerkezetük akadályozza meg önmagunk és a világ ismeretét. Nietzsche radikális nihilizmusa az értelmetlenség egzakt formulázása. Célszerűséget állít, olyan sajátos célszerű dinamikát, ami lehetlenné teszi számunkra, hogy a valóságot megismerhessük. Minden megismerő lépést meg kell hamisítania egy ördögnek (Descartes), hogy abszolút nihilizmust lehessen elgondolni. Régi teológiai vita húzódik emögött a kérdés mögött. Szent Ágoston és manicheus eretnek ellenfelének két ellentétes álláspontja: 1. a Gonosz, a negatív érték: a pozitív érték hiánya, 2. a Gonosz aktív, ható realitás, nem pusztán a pozitív érték hiánya.

Egy alacsony dimenzió azt hiszi, hogy ő a teljesség (vö. lények a gömb felszínén).

Empirikusan dűlőre kell vinni a fenti teológiai kérdést: mennyiben emberi ez a nietzschei-descartes-i célszerűtlen célszerűség? Nietzsche ezer oldalon mutatja be a világ mayaszerűségét, megismerhetetlenségét: hogy az ember csak mítoszban tud élni, hogy mítoszok ellen csak mítoszok születnek, s hogy az ember nem tud kitörni a látszat-világból.

Ha közvetlen tapasztalásunkat elemezzük, többfelé ágazó sorban megérthetjük a nihilizmus és a mayaszerűség szükségességét, súlyos realitását. Alapvető pszichikai szituációk elemzése: értelem, akarat, szemlélet kapcsolata. Szemlélet: tér, idő és jelenség. Dingler: közelemlékezés, közelfantázia. Megkülönböztethető a közép- és távol-émlékezéstől és -fantáziától, csak közös nevezőre kerül vele. Szemlélet = értékelés. Szemlélet = tapasztalás. Szemlélet = emlékezés, fantázia. Szándékomtól függ a szemlélet. Az emlékező és képzeleti világ kiválaszt és kiértékel. Ha helytelenül működik, meghamisítja a világot. Adott legbelső törekvéseinktől függ, hogy emlékezésünk a valóságban feloldódó, vagy azt rész-perspektívák szerint széttörni akaró-e. Figyelmetlenség: lelkiismeretlenség. Ha belső intenciónk nem tiszta, akkor szükségszerű, hogy a valóság helyére annak egy részperspektívája kerüljön. Ez minden lépést meghamisít; itt a descartes-i ördög. A pozitív világképalkító, emlékeztisztító belső törekvéseink között is erő-fokok vannak; ezek felfelé törő relatív fokokon rendezhetők. A tisztántartó szándék erejétől függ, hogy a generációk óta torzult világképeket mennyiben tudja helyreállítani. Mérhetőség.

Atomizmus: létező – nem létező. Az értékeset értékesnek mondani, a létezőt értékesnek mondani! A valóságkép széttöredezése bekövetkezik, ha a létezőre nem mondom, hogy létező, s az értékesre nem mondom, hogy értékes.

A széttöredezett világok megfelelnek a széttöredezett, neurotikus embernek, a skizoid karakternek. Az abszolútnak kijelentett részvilágok úgy készülnek, hogy a neurotikus, patológikus örület különböző fajtáinak megfeleljenek. Széttöredezett világot, embert nem tapasztalok. Nietzsche, Dosztojevszkij, Marx és Kierkegaard rámutattak a szétesett világ szerkezetére. A patológikum Marxnál: ideológia. A gondolkozás beteges torzulásai Marxnál is: nála a vallás, a szellem, a tudomány felépítmény; nincs megkülönböztetve az ideológiától. Az ideologikus torzítás emberszerkezeti valami.

Akkor tudunk két dolgot összehasonlítani, ha elemezve vannak és össze vannak fogva. Világnézetek és patológikus formák összehasonlító vizsgálatának módszertana. Azért nem lehetett eddig a világnézeteket analizálni, mert az elemzők nem álltak kívül ezeken a világnézeteken.

A nyers empiria maga a hazugság. Tudományra nem is volna szükség, ha lényeg és jelenség egybeesne.

Kísérleti szituációt kell teremteni, hogy az ideológiát és teóriát megkülönböztessük. Semmit el nem felejtve a probléma intenzitásából és belső rafináltságából, meg kell különböztetni ideológiát és teóriát. Nietzschei vonatkozás: a grafológia a torzítás szándékából következtet a tettesre. – Így juthatunk hiteles realitásképhez, a valódi és a propagandisztikus ezotérikum megkülönböztetéséhez.

A megkülönböztetéshez normák kellene, különbségtevő normák. Vannak! A normák egymástmetszése adja a problémák részletezésének útját!! Mértékek, amelyeket kezelni tudunk, helyesebben meg tudjuk adni, hogy mikor kezelhetők (létező = létező, értékes = értékes, identitástautológiák).

Hogyan ismerem ki magam egy konkrét emberi-szellemi szituációban?

1. Világnézetelemzés.
2. Világhelyzet-elemzés.
3. Emberi célkitűzések leírása és elemzése.
4. Emberi és nem-emberi ellenállások inventárja és elemzése.

A fenti képlet minden részterületen is érvényes.

Ad 1.: Világnézetek indokolása és alkalmazásuk logikája. Milyen okok, alapok, kifejtés? Mivel indokol, mit tart magától értetődőnek? – Alkalmazása milyen magatartáshoz vezet?

A felsorolt négy pontra adott válasznak ellentmondás-, hiány- és ismétlésnélkülinek kell lennie. A teljes felelet- és állításrendszert egészben kell tartani és ezt a hármas vizsgálati képletet végig alkalmazni kell, mert az egész rendszerrel önmagukban megválaszolhatatlan állítások értékelhetők ki. (Ha valaki apodiktikusan állít valamit, nem tudom kontrollálni a helyességét; ha ő ugyanakkor tiltakozik az ellen, hogy más valaki apodiktikusan állítson, ellentmondásba kerül.)

Itt egy kombinatorikáról van szó, matematikai normák metszése, matematikai eredmények, kutatási irányok metszőpontjai.

Tudományos világnézet: az egyetemes kauzalitás tagadásainak ellentmondásai a tudományban. A szigorú kauzalitás Katzenjammerét éljük. Freud: a kauzalitás rendje kihagyott valamit a kauzalitás rendjéből.

Babona, tudomány, gesunkenes Kulturgut (lesüllyedt kultúrák), kazualitáshit. A babona nem ismer véletlent, a tudomány sem, csak a jelenségekhez illő módszereket követel. Tudomány a babona ellen.

Kauzalitás csak akkor van, ha egyetemes.

A részkauzalitást fel kellett adni, de feladták a teljes kauzalitást. Következmény: kétségbeesés, akauzális Katzenjammer. A részkauzalitás a kauzalitás tagadása. Az egyház ellene van a titkos alkímiának és a természettudományos világképnek egyszerre. A valódi világkép arisztokratizmusa, a babona demokratizmusa.

Ad Darwin: a létező értékes, de materialista perspektívába állítja. Ami fennmaradt, az az értékes. – A fejlődésgondolat annak a materialista elképzelése, amit remél. A létező, a megmaradó értékessége... és ebből lesz az önmagától folyó haladás... ennek végső lépése: minden úgy jó, ahogyan van. Az uralkodó osztály, a birtokon belüliek öngazolása: már túl vagyok a szelekción. Történelmi mítoszteremtés, a múlt megszépítése, az „eredmények” akceptálása és ugyanakkor megfélelkezés arról, hogy kinek a bőrén.

A megtámadhatatlan pontokhoz kell viszonyítanom az összes megtámadhatót. Nem halok meg. Unendliche Interessiertheit.

1947. VIII. 27.

Sz. L.: *Materializmus és spiritualizmus szembeállítás*a mennyiben tehető egzakt gondolkodás tárgyává?

Lenin terve: az összes filozófiai rendszert átvizsgálni és osztályozni idealizmus és materializmus szerint. Az eklektikus rendszerekből az idealista és a materialista mozzanatokat kiemelni. Az idealizmust szalonképes vallásos felfogásnak tartja, valódi ellenfelének a vallásos-spirituális felfogást nevezi. A szellem vagy anyag primátusának kérdése a döntő. Időbeli vitának fogja fel. A filozófiának ez a primátus szerinti osztályozása valóban a legproduktívabb. A primátus kérdése egyetemesen fogalmazott kauzalitás-kérdés is. – Lenin magától értetődőnek tartja, hogy a szellem primátusával számolni éretlenség... ez elintézett kérdés, a szellem primátusa nem létezik... Ebből komoly problémák adódnak, komoly emberek avval foglalkoznak, hogy ezeket a kérdéseket mégis megoldják.

Hogy lehet ezt a primátus-kérdést eldönteni?

Mihez vezet a spirituális primátus feltételezése és a matéria primátusának feltételezése? Milyen megfogalmazásai vannak a konzekvens materializmusnak? Részint előttünk vannak, részint könnyen felidézhető a filozófia hétköznapi problémái... Ismert probléma a munkamegosztásos tudományok és a filozófia viszonya, de a filozófia maga is ellentétes részekre bomlik... Az alapvető kérdések vizsgálatáról mind a szaktudományok, mind a filozófia lemondanak. – Ezzel szemben lép fel a spiritualista felfogás, de még a legtisztább spiritualista felfogás is át van szöve azt impregnáló materialisztikus betétekkel. – Elemezhetőbb, egzaktabb felfogáshoz kell visszamenni. Csatlakozunk a „tapasztalás”-hoz mint legfelsőbb fórumhoz; ezt mindenki elismeri. A spiritualista felfogást tisztán és radikálisan képviseljük, megfosztva a materialista áthatottságtól. – Konzekvens materializmus nincs, nem volt és pár ponton rámutattam, hogy nem is lehetséges. Minden materialista koncepció lényegében támaszkodik számára idegen eredményekre és módszerekre. A spiritualista felfogásnak is vannak történetileg materialista betétjei, de a lényeges, alapvető pontokon nem kell megjeleníteniük. Az a fontos, hogy minél alárendeltebb helyen hatoljon be a materialista jellegű koncepció.

A materialista felfogás két vonással karakterizálható. A materializmusnak atomizmusnak kell lennie. Vö. Démokritosz, az egész emberélet darabos felfogása... evvel kapcsolatban világképe is ilyen szétszakított. Ez neurózis. Pluralisztikus, individualisztikus, egymástól független mindenki, minden. Tudunk-e atomisztikus felfogással olyan hipotézisrendszert készíteni, amelyre a számunkra legfontosabb emberi problémákat leképezhetjük?

Az összes tudományokban – amint a szakemberek áttekintéseiből és önvallomásaiból kitűnik – az ilyen kísérletek

1. nem sikerültek,
2. lehetetlenségét kimutatták (ez nem közvélemény, de megtörtént).

Lehetséges-e egy nem-atomisztikus tudományos rendszert úgy megalapozni, hogy az az emberi létproblémákat magában foglalja? Miért volt lehetetlen ez eddig? A materializmus nyomása a naiv bátorságot lehetetlenné tette.

Érzékelésünk, tapasztalásunk szellemi jelenléthez kötött organikus funkció. Ennek a szellemi jelenlétnak egyik metszete – nem is következménye – érzékelésünk. A materializmus mindig szenzualisztikus empiria-elmélettel van összekapcsolva. (Lásd F. Lange materializmus-jellemzését.)

A materializmusnak szükségképpen egyrészt atomizmusnak, másrészt az érzékelés materializmusának kell lennie, és itt, az egyetlen lehetséges kiindulópontnál megbukik a materialista kísérlet. A tapasztalásból kell kiindulni: ez közös álláspont, de értelmezése eltér. Ha a közvetlen tapasztalásra vonatkozó régebbi elemzéseink helytállanak, akkor le kell vonni a távolabbi konzekvenciákat is.

Le tudjuk-e fordítani lényeges emberi problémáinkat egy spiritualista rendszerre? – Éppen a szellemi funkciók egységes spiritualista értelmezése az első vonalban álló nehézség. (Matematika, személyiség, etika, esztétika, hit-realitások stb.) A különböző szellemi realitások egységes felfogásáig kell elmennünk. Eddigi hipotéziseinkben igyekeztünk ezeknek a követelményeknek megfelelni. (Pl. a matematika, a formális és minden dialektikus logika kapcsolata az élő nyelvvel: a matematika újra meg újra visszanyúl az élő nyelvhez.) A matematikai impregnáltságnak nem kell sem a jelenkorban, sem történelmileg a spiritualista felfogás alapjait érintenie... fordított a helyzet a materialista felfogásnál.

Megjegyzések:

A közvetlen tapasztalás rövid elemzése:

Két tárgyat soha sem látok. Mindig csak egy drámai összképet, amiben benne vagyok. Figyelni mindig csak egyre tudok. Két tárgyat nem látok, csak a különbségüket. Az összképen belül megkülönböztetett helyzetem és létérdekem szerint kiválasztok... A figyelem centruma és körülötte holdudvarok... A jól tapasztalható arányos távolság; sem túl messze, sem túl közel. Létérdekeim sértése az aránytalan távolság. Tábor Béla: a közvetlen közelség terrorja. A túlközel az esztétikai morál sértése (plakát).

Materialista jelszavak: boldogság, emberiség boldogsága, közgazdaságtan, szabadság. – Fájdalom, öröm, érzékenységben együtt-változás.

Munka és fáradtság adja a termelést, ebből származnak számunkra a javak. Dolgoznunk kell, hogy valamit kapjunk. Ez a materialista közgazdaságtan tantaluszi képlete. Szükségképpen kétségbeesett, mert jól tudom, hogy maximálisan mit teljesíthetek és ezért mit kaphatok... de az igényeim nem a teljesítőképeségem fokozásával arányosan nőnek!

Én elsősorban nem kapni akarok, hanem adni! Ez a lelkiismeret mérlege... Sokat akarok elvenni magamtól. Ennek következménye: kapok. Ez a mérleg csak optimista lehet. Belső jövedelemelosztás-szabályozás.

Tábor Béla: materialista kényszer a creatio ex nihilo (a semmiből teremtés) egyszeri megtagadása és folytonos ismétlése.

A hinduk végső kategóriája az abszolútról: lét, öröm, értelem!

1947. VIII. 28.

Buddha-beszéd

Sz. L.: A beszéd monumentális szerkezete.

1. A „nichts erfahrene, gewöhnliche” (a tapasztalatlan, közönséges) ember, akinek nincs érzéke a szentségeshez, „nimmt die Erde als Erde, und hat er die Erde als Erde genommen, so denkt er Erde, denkt an die Erde, denkt über die Erde, denkt ‘Mein ist die Erde’ und freut sich der Erde: und warum? Weil er sie nicht kennt, sage ich.” (A Földet Földnek veszi, s miután Földnek vette a Földet, elgondolja a Földet, a Földre gondol, a Földről gondolkodik, azt gondolja: ‘Enyém a Föld’ és örül a Földnek: és miért? Mert nem ismeri, mondom nektek.)

Hiszékenység: minden csak tautológia.

Aki a birtok örültségében van, nem ismeri, amit magáénak hisz, „mein ist die Erde, das Wasser, das Feuer, die Luft, die Natur, die Götter, der Herr der Zeugung, der Brahma, ... die unbegrenzte Raumsphäre, die unbegrenzte Bewusstseinsphäre, ... die Grenzscheide möglicher Wahrnehmung, Einheit, Vielheit, ... mein ist die Wahnerlöschung!” (enyém a Föld, a víz, a tűz, a levegő, a természet, az istenek, a Nemzés Ura, a Brahma, ... a határtalan tér szférája, a határtalan tudat szférája, ... a lehetséges érzékelés küszöbe, az egység, a Sokaság... enyém az örület költészete!)

2. A harcoló szerzetes, aki bizonyosságért küzd, „dem gilt die Erde als Erde, und hat ihm die Erde als Erde gegolten, dann soll er nicht Erde denken, nicht an die Erde denken, nicht über die Erde denken, nicht denken ‘Mein ist die Erde’ ...” (annak a számára a Föld Föld, és miután a Föld a számára Föld, ne gondolja el a Földet, ne gondoljon a Földre, ne gondolkodjon a Földről, ne gondolja: enyém a Föld...) – és miért? hogy megismerje!

3. Az örületapasztó szent szerzetes, „Wahnversieger, lastentledigt” (az örület legyőzője, aki leadta terheit), aki célhoz ért, a lét bilincseit széttörte, ... „auch dem gilt die Erde als Erde”, de „denkt nicht Erde, denkt nicht an die Erde, ... denkt nicht ‘Mein ist die Erde’ ...” – mert ismeri! mert „hassversiegt hasslos” (a gyűlöletet legyőzve mentes a gyűlöletől), mert ő már „irreversiegt irrlos” (mert a tévelygést legyőzve, mentes a tévelygéstől).

4. A tökéletesen felébredt szent mit fedezett fel?

„Genügen ist des Leidens Wurzel!” (A megelégedés a szenvedés gyökere.) Megelégedés = birtoklás.

A vulgáris buddhizmus céljának kritikája: megelégedést találni.

A törvény betöltése. A törvény a tízparancsolat. A törvény egyetemes értelmezése: „Ne lopj!” Ha ezt kiterjesztjük a szellemi létezésre is, betöltjük a törvényt. Mindenre, kivétel nélkül érvényes, ezért isteni törvény. Lopás: összes parazitizmus.

Nietzsche szerint Buddha rendkívül érett nihilizmus. Különbség a hindu és a 19. századi nihilizmus között: az etikai probléma Indiában nem volt aktuális, praktikus etika ott nincs. Az európai nihilizmus etikai problémák megoldatlanságának következménye. Nietzsche alternatívája: alkotás dekadenciából vagy életigenlésből. Szerinte a zsidóságban alkotóvá vált a ressentiment, az életirigység.

Hamvas szerint a buddhizmus a Védákhoz képest hanyatlási forma. A metafizikai problémák a buddhizmusban valóban el vannak utasítva. A buddhizmus és a protestantizmus analógiája: katolicizmus : protestantizmus = Védák : buddhizmus. – A reformáció léalapját veszi a katolicizmus nélkül: nincs mit tagadnia nélküle. A Védák és a buddhizmus viszonya ehhez hasonló. Nyilvánvaló dekadencia, ha valamit tagadok, de élni nem tudok nélküle.

K. Gy.: A kereszténység és a Biblia ezoterikus tan?

Sz. L.: Az ezotérika mennyiségileg több, mint az Ó- és az Újszövetség. Minőségileg megkerülhetetlen út a kinyilatkoztatáshoz való fülszoktatáshoz. Ha saját mélységében megértjük a hinduizmust, klerikalizmus és kinyilatkoztatás megkülönböztetése lehetővé válik. A keresztény misszió az ezotérika asszimilálása; lehetővé teszi

1. hogy azt mondjam, amit mondani akarok, hogy értsem magamat;
2. hogy megértsem a többiekét, a többi népek hitét.

A primitívek, a „prelogikus” gondolkodás megértését a polgári életforma lehetetlenné teszi. A Buddha-beszéd a polgári gondolkodás ellen szól. A polgár nem értheti meg a másikat, mert nem érti meg saját

magát, a szoros közösséget sem és aktívan ellenáll a megértésnek. – A primitívek titkos szervezetei saját nyelvükön belül még egy hermetikus, szakrális nyelvet használnak. Táncok, rítusok, papi nyelv: megértése pozitivisták számára és kívülállók számára elvileg lehetetlen, mert azt sem lehet megérteni, hogy miről van szó, mire vonatkoznak az utalások, ismétlődések. (Ősírás és titkosírás megfejtésproblémája – kombinatorika – állításrendszer–kérdésrendszer–világkép–teória–elmélet–gyakorlat).

Ad polgár: amit megértettem, az az enyém! – A létezés közösség, ennek a modellje a primitív közösség. Levágott körmüket még magukénak tudják és elássák, mint az exkrementumukat, hogy más meg ne találja, mert avval őt venné birtokba. Minden, ami különáll, az ellenség, érthetetlen, félelmetes. Ki kell ismerni forrását, teljes szellemi hátterét. Ami a polgárnak egyszerű: a különálló találmány, az óra és az összes találmány!!!

K. Gy.: Nem az objektív világ buddhai szuggesztiója az, hogy mindenkinek végig kell járnia egy megvilágosodási sort? Fejlődési lépcsők Buddhánál. Ezzel szemben a bibliai sorrend: elsőből utolsók; az utolsónak érkezett szőlőműves bére.

Sz. L.: A buddhai követelmény nem személytelen. Vannak első és utolsó. Az explodáló erejű kapcsolódás előfeltétele: ki milyen háttérrel jön, úgy éli át, olyan sűrűn éli át kívánságai hatványozódását. Explodáló erejű kapcsolódás csak ott van, ahol ilyen kívánság van!

Humánus aktivitás. A megvilágosodás sorának megváltoztatására még isteni kegyelemmel sem találok példát, csak sűrítést a traumáig! (Pál megtérése.) Nem lehet megkerülni ezt a sort; ez nem érthetetlen emberileg.

Tehetlenség a személyes Isten „önkényességével” szemben. Személyes = önkényes – ez a szuggesztió. Trauma a csodával és a kegyelemmel szemben.

1947. IX. 5.

*Aitaréja-upanisád*²

Sz. L.: (Manas: kedély, szellemi háttérű; kilélegzés: a köldökkel és a halállal kapcsolatos.) Upanisád: titkos tanítás.

Kidolgozott lelki-szellemi technikák Indiában, szemben Európával. – A jóga önállósul a titkos tanításoktól és elfoglalja a lét és a szó latolgatásának helyét. A titkos tanítás a létezés problémája, ahogyan a khandák előadják. Az állati áldozatoktól a szellemi áldozatok felé... A bitorlás, a vulgarizálás elleni küzdelem: az indiai szellemtörténet. Ősmisztérium.

Az atomizált irracionálizmus: az ősmisztérium tudomásul nem vétele. Egyetlen végső pont van, aminek misztériumkarakterét elismerjük. Aki többet ismer el, kevesebbet ismer el... értelmetlen, skizoid, szétszakító lépést tesz. – Az egyetlen misztérium: a teremtés gondolatának ki nem engedése a figyelem köréből. Az upanisádokban ki van fejtve az összes szempont, amire figyelniünk kell. A három khanda: a kozmikus probléma sűrített formában.

A khandákban csak az Atman szól személyesen; az ember mint egy szerkezet, automatizmus, passzív; dharma.

„Miképp létezhet ez az emberszerkezet nélkülem?” Párhuzam a Genezissel: lélekbelehelés.

A formálások története a szétnyílások sorozata. A szétnyílások maguk az istenségek. Érzékszervek, mint istenségek. Szem – éberség. Nem hagyja szentimentális általánosságban az éberséget. Az éberség foka a nézés foka.

A teremtési sorrend: Isten – az ember szeme – amit az ember szeme lát. A szem szerkezete és a látás szerkezete: a rugalmas látás, áttekintés és specializálás. Két ellentétes követelmény. Csak akkor nem üti egymást a két ellentétes mozgás, hogyha megfelelő görbékkel van összekötve. A szemben inkarnálódik a látás.

Keressétek először az Isten országát! Nem kihagyni a figyelem centrumából a teremtést. Ha erre figyeltek, minden más megadatik. Két probléma közül a spirituálisabbat kell választanom. A spirituális az áttekintés!!! Ha nem az áttekintést választom, természetes, hogy eltévedek. Probléma feloldása egy nagyobb problémában; ott válik áttekinthetővé. Az átfogóbbtól nem tekinthetünk el!!!

János evangéliuma és az upanisádok: az egyetlen misztérium, a kijelentés technikája, a nyelv szerkezete. János: kezdetben vala az Ige... minden ő általa lett... és semmi sem lett nem ő általa (Exhaustiós módszer, Dinglernél a negatív bizonyítás a technikai gondolkodás alapmódszere: a bizonyítás kontrollja a teljes formára való kiegészítés, egzaktitás negatív állítással.)

A „Keressétek először az Isten országát”-motívum az upanisádokban: az éhség és a szomjúság az isteneknek adott áldozatokból részesül.

A buddhizmus és a jóga már hathat (publicitást kaphat), a forrás, a Véda nem. A forrás dogmatizálhatatlan. Erre nem hivatkoznak és evvel nem szállnak szembe. Az első upanisádok a teljes, szabad kutatás tere. Minden szabad kutató hivatkozhat az upanisádok elejére, mint dogmára.

Ad viták:

Ha bagatellizálják a két álláspont közti különbséget („szórszálhasogatás”), akkor nyugodtan el is fogadhatják a miénket!

A viták improduktivitása elvi alapunk kell hogy legyen. Ha érvekkel meg lehetne győzni valakit, akkor bebizonyosodna az ellenkezője annak, amit állítunk, annak, amiről meg akarjuk őt győzni, ti. annak, hogy az értékelés egzisztenciális, elszakíthatatlan az embert mozgató és minden tettet és szándékot és életformát átható összértékeléstől.

Nem belemenni abba, hogy két álláspont van, amelyik össze akarja mérni az erejét. Mi akarjuk összevetni magunkat önmagunkkal. Ha belemegyünk valami „objektívizmusba”, nem értékelve vitázunk. A másik valójában nem akar összemérni. Tudjuk, hogy csak értékelőleg beszélhet. Mi pedig

² Az előadás elején felolvasták az Aitaréja upanisád első adhayayából az első három khandát P. Deussen német fordításában (Leipzig, Brockhaus, 1920). Magyar fordítását l. pl. *Upanisádok I.* Budapest, Farkas Lőrinc Imre, 1992, 18-23, *Titkos tanítások.* Budapest, Helikon, 1987, 108–112. és *USZÓ 2.* Budapest, Buddhista Misszió, 1986, 45-51.

objektivitást követelünk hangulatilag és stílusban. Arra kell rávenni magunkat, hogy ritkán, körülbástyázottan mondjuk el azt, amit el akarunk és el kell mondanunk. – Nem provokálunk, hanem az adott helyzetben sorrend szerint próbáljuk elmondani, amit a legfontosabbnak tartunk. A többi nem ránk tartozik. Csak akkor tartozik újra ránk, ha reflektálnak.

Türelemmel rávezetni: „Nézd meg jobban!” Ez csak akkor érvényes, ha megvan a szándék az erősebb nézésre. Szemléleti rávezetés lehetséges, ha értékelő sora pozitív, ha közeledni akar. Ha csak a hangsúly árnyalatában is benne van az, hogy „nem fontos...”, akkor az udvariasság és az ökonómia is azt követeli, hogy elbúcsúzzunk.

Éppen azt hagyjuk ott, aki alapvető félelemtől hajtva menekül? – A problémáktól fél. A megoldás szilárdságától fél, fél a káosz megszűnésétől, fél a nihilizmus megszűnésétől, az atomizáltság, az impresszionizmus, az uralkodó felfogás és uralkodó osztály megszűnésétől fél. Lehetséges ez a megszűnés? – Akkor nem rejthetem el saját rendezetlenségemet a káosz szénakazlába.

Az uralkodó osztály félelme: uralkodhat más, mint én, a káosz? – Hamvas: Minden krízisben van. De: a kapitalizmus nincs. Ő a káoszból él, abból él, hogy minden krízisben van. Az vagyunk, amiből élünk. Nem prédikátor és agitátor módjára utána szaladni. Ez még belső impulzus formájában sem merülhet fel... Épp azért, hogy a menekülni hagyás által is szabadságot kapjon. – Ez vagyok, ez akarok lenni. Bemutatkozni. Ez a mértékünk. Ha most mondunk valamit, ezután nem mondhatják azt, hogy nem fontos. Feladatunk: minden helyzetben tudjuk megmondani, hogy kik vagyunk.

Ha valaki elmegy, értjük, hogy miért megy el. Nincs bennünk az a lelkiérzés, hogy megfordítsuk.

Nem vagyunk tehetetlenek. Mondanivalónkat el tudjuk mondani; elsősorban egymásnak. Mágikus emberi közösségi hely, olyan indukciós áramlat, amelyben bízhatunk. Az áramunkba minden menekülés beletűkőzik.

Végtelen sok ellentétes irány van. Nem szaladhatunk az ellentétes irányba menekülő menekülők után!

Jelent valamit a részletkérdésekben való egyetértés? Annyit, amennyit a hajó kikötésénél a kötelek és a kötelek erőssége jelent... száraz, recseg és szakad a kötél, vagy új kötelek.

Egyetemes mozgalmelmélet.

Sankara *Vedanta-szútrái*³.

³ Felolvasták a következő szövegeket P. Deussen német fordításában: *Die Sutra's des Vedanta*. (Leipzig, Brockhaus, 1887), (magyar fordítását I. Sankara *A Brahma-szútra magyarázata*. Budapest, Kossuth, 1996, 25–28.), a *Rigvéda* 10,129 és 10,121 jelű teremtéshimnuszai (magyar fordítását I. pl. *Szanszkrit líra*. Budapest, Európa, 1988, 49-50. és 44–45.), és *Rigvéda teremtéshimnuszok*. Budapest, Farkas Lőrinc Imre, 1995, 146–149.).

1947. IX. 10.

Sz. L.: Vitatechnikai, tudományódszertani kérdés végső egzisztenciális formában: „keressétek először az Isten országát”. Ad sorrend: *A spirituálisabb kérdés előbbre helyezése jelenti az emberibb, a közösségibb jelentőségű problémát. A legsprituálisabbat, aminek szöbáhozására éppen megérték erőink.* Platón élete végén eljut az Isten problémájához. Plótinosz mindjárt evvel akarja kezdeni. „Keressetek engem és éljtek.”

Schmitt: egy emberre az karakterisztikus, hogy milyen nívón azonosítja magát önmagával. Spiritualizmus, materializmus, idealizmus árnyalatai és nívói közül milyen szinten bírom azonosítani magamat önmagammal.

Az „ismerd meg tenmagadat!”: ez az azonosítási követelmény! Ez jelenti a világ megismerését is. Magamat és a világot! Egymás nélkül lehetetlen. A világ és az önmagam megismerésének nívója megegyezik.

Az önmagunkkal való azonosítás nívóját emelni! Ez a produktivitás fokozója, az önmagunkhoz közellét fokozása, a közösség növelése.

Vitalélektanhoz:

Bizonyos kérdésekkel szembeni tiltakozás azt jelenti, hogy emberek gyámság alá kínálják magukat, kérdéseket másokra bíznak, az emberek bizonyos megoldásokkal folytatott küzdelmekből kilépnek: ki akarnak lépni a játékból.

Történelemmeghatározó tett és pillanat, hogy bármilyen közösség milyen szintig tud eljutni közösen az azonosítás folyamatában. Ha bármilyen kicsiny is: ha legmagasabb ebből a szempontból – ő a döntő!

A közvetlen tapasztalás elemzéséből indulhatunk el minden irányban. Az upanisádok Sankara-féle elemzésénél kiderül, hogy a Vedanta Atmanja a forrásszerű, eredeti tapasztalás leírása.

Az önmagammal való azonosítás nívója a közvetlen tapasztalás átvilágítottságának foka, mélysége, vagy magassága.

(A Vedanta kétfajta Atmanja; a viszonylag egyéni, az antar-atman.)

Az ősmisztérium nem lokalizálható. Az ősmisztérium egyetlen, de mindenütt megnyilvánul. A Selbst, az antar-atman a leglényegesebb megnyilatkozása ennek a misztériumnak. Az ősmisztérium a létezés, megismerés és értékelés trinitárius, immanens egysége. Ez az „Om”. Ebben a végső képletben benne van az, amit mondunk és az is, amit mondani nem tudunk. Az ősmisztérium áll az előtérben; ez éppen racionális, értelemigenlő szempontból döntő. Minden misztérium elértéktelenedik, ha az egyetlen misztériummal való kapcsolatát letagadjuk. (Püthagorász)

Hegel: „az én filozófiám a filozófia története.” Akkor ebben benne kell lennie az összes szkeptikus és nihilisztikus iránynak is. Minden állításomban benne kell lennie ennek a teljesített hegeli követelménynek. Az első mondatomban legyen benne reális nihilizmusom, kételkedésem, hitetlenségem – ne hátsó kapun engedjem be a gyengeséget, a kételkedést, sem pozitív vizsgálódó, sem negatív kételkedő formájában. Ha tartalmazza kijelentésem a misztériumszerű, szkeptikus, irracionális, életszerű labilitást – akkor vagyok racionális, szemben az uralkodó felfogással.

Mit nevezünk misztériumnak? Ezt a kimondott és kiképzett feszültséget. – Baader: A kinyilatkoztatással, megvilágosodással okkultáció, elsötétetés jár együtt. – Tábor: A kinyilatkoztatás traumaszerű.

A beszéd értelmi feltételei:

1. megállapítani, hogy mit akarunk állítani (expozíció);
2. megállapítani, hogy milyen módszerekkel akarunk igazolni (igazolás);
3. megállapítani, hogy hogyan alkalmazzuk az igazolt állítást.

Ha egy állítással kapcsolatban e három pont feltételei tisztázottak, ha nincs eleve ellentmondás a három pontra metszett állításon belül, akkor az már pozitivista szempontból is állítás. Amíg ez nem történt meg, addig senki nem mondott egy szót sem! (Az állításban benne kell lennie az igazolásnak és az alkalmazásnak.)

A *szkepszis* tekintélyébe és méltóságába burkolt – ma aktuális – magatartást a szkepszis legzeniálisabb formáival kell összevetnünk. A mai pszeudoszkepszis tagadó és agresszív. Evvel szemben áll Montaigne és Pürhón szkepszise. Montaigne: „Tudok én valamit?” Ez a végső egzisztenciális következménye egy szkeptikus magatartásnak.

Ugyanakkor ma szkepszisnek nevezi magát egy olyan felfogás, amely döntő kérdésekben egyetemes ítéletek sorozatát mondja ki és alapja a létfeltételek tagadása.

A tényleges szkepszisre van szükségünk. A pozitív szkepszis lerombolja a dogmatizmust. A ma létező aktuális szkepszisnek nincs meg ez a vonása. Róma szólott és az ügy be van fejezve: ezt érzik szkepszisnek. Pürhón kérdéseinek ellenben nincsen szüksége erre a pátoszra:

1. Mit tudhatunk?
2. Mit tehetünk?
3. Mit remélhetünk?

Gorgiász nihilizmusa:

1. Semmi sem létezik
2. Ha létezne, sem tudhatnám
3. Ha tudhatnám, akkor sem közölhetném.

Ez a három pont negatív filmen leírja az egész misztériumot. Ez nem agitatorikus szkepszis. Ez az egyetlen misztérium negatív szerkezete. Ha megpróbálunk Gorgiász kérdésére harmonikusan (axiomatikus szigorúsággal: hiány, ellentmondás és ismétlés nélkül) megfelelni, akkor elmondottuk azt, amit el akartunk mondani. Ez a három kérdés nem hagy mellékkérdésekben megrekedni; kihozza belőlünk azt a szintet, amire vágyunk, hogy rajta önmagunkat önmagunkkal azonosítsuk.

Ezeknek a kérdéseknek a legrendszeresebb tárgyalása Sankaránál található. Ő megkísérli a legmagasabb fokig következetesen végigvinni az Atman-konceptiót, azt a következetes teológiai konceptiót, hogy egyedül az Atman van, hogy egyedül a Brahman van. – A tárgyalásból kirekeszti a rítusokat, az áldozatokat, a tilalmakat, a kötelességeket. Ez az eljárás problematikus: ezeket is realitásként kell kezelni.

A szavak, a beszéd leleplezi, hogy a Védákban „Az Atman egyedül van, ő minden és mégis hozzá kell jutnunk”. Sankara keres egy kiutat abból, hogy az Atman minden és mégis valamiképpen hozzá kell jutnunk. Ez Sankara és általában a hindu felfogás megoldhatatlan problémája. Az upanisádokban és a Védákban szétszórtan jelen van a szó önálló, személyi karaktere, szubjektivitása, atmanszerűsége. Ez a megoldó motívum Sankaránál még szétszórtabban van jelen. Hivatkozik a Védákra, de ugyanakkor az igazságot függetleníti is tőle. Ugyanakkor: az észrevétel maya, nemlétező világból való; de észrevétel nélkül nincs megismerés. Sankara rendszerezésében sokkal kevésbé precíz az érzékelés szellemi karaktere, mint az upanisádokban.

Nincs következetes materialista és idealista felfogás, de lehetséges olyan spirituális felfogás, amely lényegében mentes minden eklekticizmustól. Minden spirituális felfogásra jellemző, hogy milyen fokon kerül bele a nem lényegből, de szükségszerűen adódó materialista-idealista betét. (Reális, spirituális és trinitárius: ez az érvényes világfelfogás a materializmusokkal és idealizmusokkal szemben.) Így minden reális felfogást azon mérhetünk, hogy milyen fokon kerül bele materialista betét.

Sankara válaszol a szkepticizmusoknak, radikálisan. Nem mindjárt a centrumban, hanem szétszórtan, tantaluszi munkával válaszol mindenütt, ahol felüti folyton a fejét a szkepticizmus. És a hidrafejek vágása közben relatíve tudja tartani pozícióját, de a saját mértékével szemben nem.

Az érzékelés szempontjából összehasonlítva Sankarát és az első upanisádokat: érzékszervek – istenek; a Biblián kívül ez a játékos felfogás adja leginkább maradék nélkül az érzékelés spiritualitását. A szellemit és az érzékelést egységnek mondja, de utána hagyja szétesni érzékszervekre, tehetségekre, lelki-szemleli képességekre. Együtt van tartva, de szétválík. Ezzel szemben a Bibliában nincs teológiai rendszer, de *végső szubjektivitás, szenzualizmus és konkrécio* van.

A biblikus naivitás és szenzualizmus a problémák teljes körét adja. Még meg kell győznünk magunkat, hogy a bibliai antar-atman a problémák teljességére vonatkozik, s ez a meggyőzés csak akkor sikerülhet, ha ezt egy védai, formálisan racionális rendszerrel hasonlítom össze.

H. B.: Csuang-Ce gazdagon ír le élményeket az antar-atmannal való azonosítás lehetőségéről, az egyetlen misztériummal való azonosításról. Végső szubjektivitás, konkrécio és személyiség. Szenzuális

lehetőség arra, hogy felvegye az érintkezést a világ legtávolabb eső helyeivel. Ezt az azonosítást a kínai Taonak nevezi.

Sz. L.: Sankara nem szkeptikus, szemben áll a szkepszissel. A misztérium szkepszissel való belső ötvözöttségét azonban nem tudja centrumba és kiindulásba helyezni, hanem szétszórtan hadakozik a hidraszerű szkepszis ellen.

Állításainkat le kell mérnünk a Védán, Sankarán, kínaiakon, Buddhán, hermetikuskon, primitíveken. Ez a szellemtörténet teljes köre.

H. B.: Alkímia, Tao, Ji King.

Sz. L.: Az Ó- és Újtestamentumot együtt különbözteti meg az összes többitől: a személyes Istenség, a szó jelentősége, a történelmiség megjelenése (a konkrétio egy magasabb foka), mitikus monumentalitás, a „népek és sorsok” (Ézsaiás) barokk monumentalitása, rafinált, barokk etika (Nietzsche), nem önálló etika (evvel negatív rokon Buddha és Kant).

H. B.: A próféták etikusak, evvel szemben Krisztust mágikus jelenségnek látták, akiben mágia és etosz egy. Merezskovszkij: Az evangéliumok nem csodákról beszélnek, hanem jelekről. Krisztus tiltakozik a csodatevés követelése ellen.

Sz. L.: Mitikus monumentalításban, Mózesben mágia és etosz egy (tízparancsolat). A próféták a depraválódott mágiát robbantották, s a végső egység az evangélium, a törvény betöltése.

H. B.: Egyetlen szó sincs az evangéliumban, amit előbb máshol ne lehetne megtalálni. Tárgyi, történeti alapon: eklektikus. De van benne valami, amit máshol sehol sem találni; ez viszont megfoghatatlan, szóban ki nem fejezhető, s ez Krisztus. Az evangélium eredetien humánus. A kereszténység törés: Ádám előtti állapot. Az Ószövetségnek a tradícióban nincs megkülönböztetett helye. Az Ótestamentum egyenrangú a kínaiakkal, hindukkal stb. ... de döntően eltér az Újtestamentumtól. „Anima naturaliter christiana.”

K. Gy.: Az Ószövetséget a tradícióktól megkülönbözteti, hogy benne történelmi konkrétio a megváltáshit – vagyis, hogy elővételezése annak a törésnek, amit a kereszténység az egész tradícióval szemben jelent.

Sz. L.: Magam felé forduló szkepszis: jelen volt-e a megváltáskonceptio a prófétai, tisztán etikus kor előtt is?

A Subjekt–Objekt (alany–tárgy) problémához:

A megismerés tárgyával szembeni problémát már az elején be kell vallani. Az első nagybetűben benne legyen a megfoghatatlan. Ne külön egy lehetetlenség.

Megismerő aktivitásunk szubjektivitása a mayaszerűség forrása. A személyes, szubjektív Atman-gondolat kapcsolatos az emlékezés, a szemlélet és a fantázia részletes elemzéseivel. Ez a világ és megismerés mayaszerű torzítása. Mennyiben fantáziatorzított a világmegismerésünk? Ha ezt a torzítást előtérben tartjuk, akkor a maya-gondolat világos lesz. A maya a torzítás, a minden tapasztalatot és kontrollt meghamisító ördög.

Mach egyetemes szkepszise: a légköri fénytöréstől semmit nem látok eredeti formájában! De megnyugszik abban, hogy ismerve a fénytörés törvényeit meg lehet határozni az eredeti képet. Ha eleve számolok a fénytöréssel, ha ismerem a szélrózsa minden irányában, akkor egzaktul látok. Ott kezdődik a kutatás, ha minden irányban érzem ezt az egyetemes fénytörést és ha ki akarom ismerni a torzítást.

Az Atman-gondolat értelmében mindennek megvan a maga szubjektív reagálási módja. A radikális szubjektivizmus törvényszerű. Minden mozzanat szubjektív reagálási módja az ő jellemzője; ha ezt a reagálást ismerem, akkor ismerem őt. A valódi szubjektivizmus nem impresszionisztikus.

Két döntő analízis:

1. Alany-tárgy analízis (tárgy és személy korrelatív, mint sötét és világos; nincs alanytól független tárgy: pánszubjektivizmus).

2. Ebner: A szubjektivitás nem alany-tárgy dualizmus. Ez a desperált dualizmus Én–Te–szó trinitássá bomlik ki, és ezen a barokká fokozott szubjektivitáson látszik a tényleges szerkezete. – Ember–ember, Isten–ember, önmagához való kapcsolata és egysége a szóban.

Mach: levonni a törést, a torzítást! Realisztikusan levonni, nem impreszzionisztikusan megmutatni a fényhatásokat.

Pozitívumot kell mondanom, viszont minden torzul – de ismerjük a torzulásokat, a torzulások képleteit, és így lehetséges az életem olyan belső átorganizálása (beavatási fokok, mágia, aszkézis), amikor egy-egy pillanatra keresztülszámíthatjuk, keresztülláthatjuk ezeket a szükségképpen torzulási fokokat, és ezek a pillanatok azok, amelyek azután a következő idő produktivitását adják... a szerszámítás nyersanyagát. Zalai: El nem érhetjük, csak telt vedrekkal térhetünk vissza tőle.

Ebner: „Wer vor Gott steht, hat keine Zeit zu spekulieren.” (Aki Isten előtt áll, annak nincs ideje spekulálni.) Ebner: Rausch, Weltanschauung, Kultur, Genialität (mámor, világnézet, kultúra, zsenialitás): játék, nem komoly. Averzión a szellemi technikával szemben is. Evvel szemben a pillanat komolysága... ezt nem felejthetjük el. Van pillanat, amikor nevetségessé válik minden világnézet, de ebben nem tudunk élni, kell a szerszámító részletmunka... a teológiai tanulmány... Egészséges dualitás lehetséges.

Nietzsche a szubjektivizmus csak-negatív oldalaival szántja végig egész horizontunkat... szemben a Kelettel.

1947. IX. 13.

Sz. L.: Ad immanencia–transzcendencia

Nem elszakítani az érzékletes konkréciót az aktivitástól, spekulációtól.

Létezés, megismerés és csoda benne van az életünkben, az életünk nem létezik nélküle. A transzcendencia egy belső szakadás, ugrás áthidalása. Egy rangsoron belül megvan az immanencia és transzcendencia feszültsége. A klerikalizmus a transzcendencia fixa idea-szerű hangsúlyozása.

Az alany–tárgy viszony megfelel immanencia és transzcendencia viszonyának. – A tőlem független valóság feltételezése: az immanenstől független transzcendencia; ez a klerikalizmus és materializmus nyílt szerkezeti egybeesése.

Az Atman és az Ige kapcsolata – „Zu Anfang war diese Welt allein Atman” (Kezdetben ez a világ egyedül Atman volt)... Genézis: „Kezdetben teremté Isten az eget és a földet...” János: „Kezdetben vala az Ige...” Az Atman és az Ige a Brahman közvetítésével párhuzamosak. A Brahman etimológiailag: Ima! Teleologikus, mágikus karaktere van: áldozat–ima–szó hatalmának engedelmességek az istenek („...miseszerű, konkrét Istenhez-szólás...”). A szókarakter később elhalványul, és a spekuláció redukálódik az Atman, a szubjektum, a Selbst személytelen, meg nem szólaló, absztrahált fogalmára. A legmegfoghatatlanabb a Selbst. Az összes szellemi tulajdonságom még nem vagyok „én magam”, viszont a tulajdonságaimtól elvonatkoztatott Selbst megfoghatatlan. A Selbst megfoghatatlanságát hangsúlyozzák.

Az áldozat felbomlik „Szó” nélküli spekulációra és klerikális rituáléra.

Pozitivistá vallásmagyarázat: a vallás természeti, technikai és társadalmi erőktől való félelem. – Freud: a vallás egyetemes félelmi neurózis.

A pozitivistá valláskritika (Glasenapp) a primitív áldozat-karaktertől „megtisztult” spekulációt értékeli pozitíve. (Ezzel szemben a spekuláció az áldozat bomlásterméke.)

A Genézis és János evangéliuma koncentrált személyessége és érzékletessége; a khandák felbontanak. Sorrend, rangsor-kérdés. Mindkettőnél a legelső mondatban Isten és a teremtésgondolat. A biblikus fokozás: szó, teremtés, érzékletesség, aktivitás konkrét egysége.

A materialista és eklektikus magatartások az értékelést vagy általában, vagy konkrétan tagadják (szkepszis, relativizmus). A funkcionális értékelési formákat, az egész emberi létre vonatkozó értékelés lehetőségét nem ismerik el. Pszichológiai, antropológiai háttér: ha erőmet már nem tudom értékelni, szembefordulok az értékeléssel. Mivel nem tudok mást megakadályozni abban, hogy értékeljen, azt állítom, hogy mérlegelés nem lehetséges; megtámadom a mértéket, diffamálom.

Ha lemondtam az értékelésről, akkor erőszakosan szembe kell szállnom vele. Az erőszakot helyeslem... Az értékelés összes reális útja ellen erőszakosan kell fellépnem és rossz hírbe kell hoznom...

A megismerés: ismert és ismeretlen feszültsége. (Ad egyetlen misztérium és racionális gondolkodás.)

Simmel az életről: előre láthatom és nem láthatom előre. A kettő feszültsége az élet.

A teológiai rendszerek áttekinthetlensége.

Reneszánsz teológia: két kinyilatkoztatás van, a szó és a természet.

Baader–Dosztojevszkij: A naturalizmus eretnokség, de az a teizmus, amely a naturalizmust nem foglalja magában, szintén eretnokség.

A Biblia értésétől és megvalósításától távolít el a vele való közvetlen foglalkozás. Konkrét problémáktól nyúlunk vissza hozzá. A naturalizmus, a humanizmus és a teizmus egységében, és nem szövegkönyvszerűen kell használnom a Bibliát. A Biblia hamis elővételéből vagy bibliakritika lesz, vagy „minden betűje szent”: vagy filológiai, vagy prédikátor-attitűd. A közvetlen foglalkozás elzár előle. A Biblia kijelentései nem egynívójúak.